

Institutionen för socialvetenskap

Socionomprogrammet 210 hp

Delaktighet på barnets villkor

En kvalitativ studie om barns delaktighet i utredningen som utförs på utredningshem för familjer

Tove Gillgren och Eva-Lotta Bengtsson

Examensarbete i socialt arbete, 15 hp

SOC 63, VT20

Kandidatexamen

Handledare: Anna Holmqvist

Examinator: Anne-Lie Vainik

Förord

Vi vill rikta varma tack till respondenterna som tagit sig tid för vår studie och till vår generösa och engagerade handledare Anna Holmqvist. Tack även till uthålliga familjemedlemmar och slutligen, stort tack till varann för roligt och bra samarbete genom slit, äggröror och bisatser!

Abstract

Participation on the child's terms

A qualitative study about children's participation in institution-based assessments of families

The purpose of this qualitative study is to look into how social secretaries describe their work with children's participation in the assessment that is carried out at short-term residential facilities for families. Through their descriptions we can gain knowledge of what significance these social workers give children's participation in this context and create more nuances in the overall view on children's participation in Swedish child services. Built in this purpose, we have been interested in how the institutional circumstances can affect children's participation. The study is based on semi-structured interviews with seven social secretaries working in three different facilities for families in two Swedish municipalities. Based on our theoretical assumptions, which are *Shier's pathway to participation* (2001) and the interpretation that Svensson, Johnsson and Laanemets (2008) made of Michael Lipsky's (1980/2010) concept of *discretion*, the interviews have been interpreted and analysed. We have anchored the essay's analysis framework in a social-constructivist approach.

Our results show that the social secretaries places great emphasis on children's participation throughout the assessment process. The work is carried out in an incorporated way where the approach is characterized by seeing the child as an active part and a main person who has the right to participation in ways that works for that specific child. The descriptions show the individual secretaries' ability for child-friendly adaptation in working methods, as well as a shared responsibility for competence development. Experience are referred to as important, as well as reflection on the personal factors that can limit the work. In the result, we can see that a problematic theme lies in the interaction between the social secretary, the parents and the children. The family is in a difficult situation, often enlarged by the intervention in the family's life that moving to the facility entails. How well the collaboration works depends on the possibility to communicate and create relationships built on trust, which directly affects the degree of the child's participation. The result also contains recurring descriptions of how the social secretary decides when the child should be protected from burdensome details, mainly concerning the parents, which can also be regarded as a limiting factor.

Conclusions we have drawn are that children's participation has a central position in these organisations, seen as an indisputable right for all children regardless of age and ability. The discretion of the social secretaries is not limited by organizational factors such as heavy workload or lack of time. It is mainly collaboration difficulties with the family that affect children's participation. However, frequent contact with the family during the long assessment period at the facility create good basis for cooperation, as well as the high degree of transparency and openness that permeates the assessment work according to the social secretaries. Success in relationship-building becomes crucial to children's participation, especially as the path to the child often goes through the parent.

Keywords: children's participation, residential care, family assessment, child welfare, children's rights

Sammanfattning

Syftet med denna kvalitativa studie är att undersöka hur socialsekreterare beskriver sitt arbete med barns delaktighet i utredningen som utförs under tiden barnet är placerat med sin eller sina föräldrar på utredningshem. Genom deras beskrivningar kan vi få kunskap om vad professionella i denna del av det sociala arbetet ger barns delaktighet för innebörd i sin verksamhet och på så sätt skapa fler nyanser i den totala bilden av hur barn görs delaktiga i barnavårdsärenden i Sverige. Inbyggt i syftet har vi intresserat oss för vilka hinder och möjligheter för barnens delaktighet som institutionskontexten kan innebära. Studien baseras på semistrukturerade intervjuer med sju socialsekreterare som arbetar på tre utredningshem för familjer i två svenska kommuner. Utifrån våra teoretiska utgångspunkter, som utgörs av *Shiers delaktighetsmodell* (2001) och den tolkning som Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) gjort av Michael Lipskys (1980/2010) begrepp *handlingsutrymme*, har intervjuerna tolkats och analyserats. Uppsatsens analysram är förankrad i en socialkonstruktivistisk ansats.

Vårt resultat visar att utredningshemmets socialsekreterare lägger stort fokus på barnens delaktighet under hela utredningsprocessen. Arbetet med barns delaktighet bedrivs på ett systematiskt och inarbetat sätt där förhållningssättet präglas av att se barnet som aktör och en huvudperson som har rätt till delaktighet utifrån barnets specifika behov. Beskrivningarna i vårt resultat visar på socialsekreterarnas individuella förmåga till flexibilitet och barntillvänd anpassning i metoder och arbetssätt samt ett kollektivt ansvar för kompetensutveckling. Praktisk erfarenhet och övning benämns som viktig, såväl som reflektion över personliga faktorer som kan begränsa arbetet. Något som genomgripande problematiseras i resultatet är samspelet mellan socialsekreteraren, föräldrarna och barnen. Familjen är i en svår och pressad situation som ofta färgas av det ingrepp i familjen som placeringen på utredningshemmet innebär. Hur väl samarbetet fungerar är beroende på om det går att kommunicera och skapa förtroendefulla relationer, vilket i sin tur påverkar barnets delaktighet. I resultatet finns också beskrivningar av hur socialsekreteraren avgör när barnet ska skyddas från alltför tunga detaljer, främst rörande förälderns problematik, vilket också kan ses som en begränsande faktor.

Slutsatser vi har dragit är att barns delaktighet har en implementerad och central position i dessa organisationer, det ses på som en självklar rättighet för alla inskrivna barn oavsett ålder och andra förutsättningar. Socialsekreterarnas handlingsutrymme begränsas inte av organisatoriska faktorer såsom arbetsbelastning eller tidsbrist utan det är främst samarbetsvårigheter med familjen som kan komma att påverka arbetet med barns delaktighet. De många träffpunkterna med familjen under den relativt långa placeringstiden på utredningshemmet skapar dock bra förutsättningar för samarbete, såväl som den höga grad av transparens och öppenhet som utredningsarbetet genomsyras av enligt socialsekreterarna. Att lyckas med relationsbyggandet i arbetet med familjen blir något avgörande för barns delaktighet, i synnerhet då vägen fram till barnet ofta går genom föräldern.

Nyckelord: barns delaktighet, utredningshem, utredning, socialtjänsten, barns rättigheter

Innehållsförteckning

1. Inledning	6
1.1 Problemformulering	7
1.2 Syfte och frågeställningar	9
1.3 Använda begrepp	9
1.4 Relevans för socialt arbete	9
2. Bakgrund	10
2.1 Barnkonventionen i svensk rätt	10
2.2 BBIC	11
2.3 Vad är ett utredningshem?	12
3. Tidigare forskning	13
3.1 Hinder för barns delaktighet	13
3.2 Institutionsmiljöns påverkan	17
4. Teori	18
4.1 Vetenskapsfilosofisk förankring	18
4.2 Shiers delaktighetsmodell	18
4.3 Handlingsutrymme	20
5. Metod	23
5.1 Val av metod	23
5.2 Urval	24
5.3 Datainsamling och genomförande.....	26
5.4 Analysmetod.....	28
5.5 Förståelse	29
5.6 Studiens tillförlitlighet.....	29
5.7 Etiska överväganden.....	30
5.8 Sökprocess.....	31
5.9 Arbetsfördelning	31
6. Resultat	32
6.1 Det delaktiga barnet	32
6.2 Anpassade arbetsätt.....	34
6.3 Begränsningar och möjligheter i yrkesrollen	36
6.4 Relationer, samspel och kontext	40

7. Analys	44
7.1 Socialkonstruktivistiskt perspektiv i analysen.....	45
7.2 Delaktighet på barnets villkor	45
7.3 Socialsekreterarens förutsättningar.....	48
7.4 Relationen är avgörande	50
8. Slutsatser och diskussion	52
8.1 Implikationer för socialt arbete	54
8.2 Förslag till vidare forskning.....	55
Referenslista	56
Bilagor	
1. BBIC-triangeln	59
2. Informationsbrev.....	60
3. Intervjuguide	61
4. Tematisering.....	63

1. Inledning

Utgångspunkten för vår studie är den rättighet att vara delaktig i sitt eget barnavårdsärende som alla barn har, oavsett både ålder och mognad. Vi har undersökt hur socialsekreterare som arbetar med barnen under en utredningsplacering på ett utredningshem tillgodoser denna rättighet.

Det övergripande målet för svensk barnrättspolitik utgår från statens åtagande att implementera barns rättigheter såsom de uttrycks i Förenta Nationernas (FN) konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen) från 1989. Målsättningen innebär att barn och unga ska respekteras och ges möjlighet till utveckling, trygghet, delaktighet och inflytande (Åkerström Kördel & Brunnberg, 2017). Sedan 1990 då Barnkonventionen ratificerades har Sverige haft en generell ambition att som land ligga i framkant när det gäller att främja barns rättigheter som under 30 år successivt har stärkts i såväl relevant praktik som lagstiftning (Heimer, Näsman & Palme, 2017). Från och med januari 2020 är Barnkonventionen lag i Sverige vilket är tänkt att innebära ett större ansvar för lokala och statliga myndigheter, rättsväsendet och andra beslutsfattare att tillämpa konventionens bestämmelser i samband med ärenden som rör barn (Prop. 2017/18:186).

Barn som har aktualiserats för barnavårdsutredning inom socialtjänsten är i ett extra utsatt läge, där deras individuella behov blir ställda på sin spets. Samtidigt som de, som barn gör, befinner sig i en beroendeställning. Inte bara i förhållande till sina närmaste vuxna utan nu även till socialtjänsten och handläggaren som arbetar med ärendet (Schiratzki, 2019). Barns delaktighet under en utrednings- och beslutsprocess är, förutom att vara barnets mänskliga rättighet, även viktigt ur ett utvecklingsperspektiv. Att göras delaktig och få möjlighet att framföra sina åsikter kring sin egen situation stärker barnets självkänsla och motståndskraft vilket i sin tur främjar återhämtningen från sådant barnet kan ha varit med om, såsom övergrepp och vanvård. Att vara involverad i beslutsprocessen gör beslut och insatser mer begripliga för barnet och kvaliteten på åtgärderna högre (Åkerström Kördel & Brunnberg, 2017). Larsson och Hultman (2019) belyser i sin artikel *Barns rätt till delaktighet vid beslutsprocesser inom den sociala barnvården*, där de går igenom tidigare forskning, att denna viktiga delaktighet som barn har rätt till inte är helt lätt att realisera trots den rättsliga reglering som finns. I Barnombudsmannens årsrapport (2020) styrks detta av att FN:s barnrättskommitté har uttryckt oro över att barn i Sverige inte får möjlighet att komma till tals i den sociala barnvårdens praktik. Även Barnrättighetsutredningen (SOU 2016:19), som bland annat kartlade hur rättstillämpningen stämde överens med barnets rättigheter enligt barnkonventionen inom ett antal områden, visade på stora brister i hur lagstiftning om barnets rätt implementerats i praktiken, bland annat inom socialtjänsten. Trots de särskilda bestämmelserna om att barnet ska ges möjlighet att framföra sina åsikter visar utredningen att detta i många fall inte ses som en skyldighet och exempelvis saknas det i utredningar eller beslut uppgifter om barnets åsikter eller motivering till varför barnsamtal inte ägt rum överhuvudtaget i många av de kartlagda fallen (SOU 2016:19).

Anledningar till bristerna kan bland annat vara att lagtexternas formuleringar om barnets rätt till delaktighet (se vidare avsnitt 2.1) lämnar stort utrymme för tolkning och det kan bland barnavårdspraktikens enskilda socialsekreterare finnas en mängd olika definitioner av vad barnets delaktighet innebär och hur den uppnås på bästa sätt (Leviner, 2011). Att barn inte får utrymme att uttrycka sina åsikter kan motiveras med för låg ålder, att de är för omogna, att det beror på en viss funktionsnedsättning eller att de måste skyddas från att få delta i beslutsprocessen (SOU 2016:19). I synnerhet när det handlar om svår problematik, som exempelvis våld eller grov omsorgsbrist, tenderar socialarbetare att begränsa barnets delaktighet och mängden information om situationen för att skydda barnet från alltför tunga detaljer (van Bijleveld, Dedding & Bunders-Aelen, 2015). Ett annat hinder för barns delaktighet är socialsekreterarnas ofta höga arbetsbelastning och tidsbrist som tvingar fram en effektiviserad handläggning där det ligger nära till hands att främst anta de vuxnas perspektiv i utredningen (Vis et al., 2015). Det kan även finnas olika syn på hur stort antal barnsamtal som bör göras under en utredning, vad syftet är och på vilket sätt dessa samtal ska utföras för att informationsutbytet mellan barnet och utredaren ska ske på ett optimalt sätt, med både barnets och utredningens bästa i åtanke (Larsson & Hultman, 2019).

1.1 Problemformulering

När barn placeras tillsammans med sin eller sina föräldrar för utredning på ett utredningshem är syftet att de socialsekreterare som arbetar på utredningshemmet med sin specifika kompetens ska göra en mer djuplodad bedömning kring föräldrarnas omsorgsförmåga än vad socialsekreterarna på socialtjänsten har möjlighet att göra. Utredningen som görs under tiden familjen bor på utredningshemmet kompletterar den pågående barnavårdsutredningen på socialkontoret (Ponnert, 2018). I Socialstyrelsens rapport *Hem för vård eller boende för barn, unga och familjer, rapport från en nationell tillsyn 2007–2008* går att läsa att placeringen antingen sker på frivillig väg med stöd av Socialtjänstlagen (SoL, SFS 2001:453) eller med stöd av tvångslagstiftning, Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU, SFS: 1990:52). Familjen är inte sällan i kris vid inflytt och inställning till insatsen kan skifta. Orsak till placeringen är vanligen omsorgsbrist hos föräldrarna som på grund av ofta mångbottnad och svår problematik kan ha svårt att prioritera deras barns behov (Socialstyrelsen, 2009). Linderot (2018) skriver om att både föräldrar och barn som placerats på utredningshem kan uppleva den ovana institutionsmiljön som enormt påfrestande. Föräldrar kan i den pressade situation som utredningsplaceringen innebär få svårigheter att samarbeta med professionella och visa upp en rättvisande bild vilket i sin tur kan försvåra utredningsarbetet (a.a.).

Vikten av att göra barn delaktiga under en institutionsplacering, exempelvis när barn är placerade tillsammans med sina föräldrar på utredningshem, betonas i tidigare studier (Socialstyrelsen, 2009). Att bli lyssnad på beskrivs som avgörande för om barnet ska kunna känna tillit till personalen och därmed känna sig delaktig i sin egen utredning. Om barnet inte görs delaktig kan det innebära svårigheter för barnet att förstå placeringens syfte. Det är också enligt myndigheten viktigt att ge

barnet konkreta möjligheter att göra sin röst hörd, eftersom det finns risk för att barn som placeras tillsammans med sina föräldrar kan känna ansvar för föräldrarnas omsorgssvikt och behov (Socialstyrelsen, 2009).

I vår studie utgår vi således ifrån att det är ett väldigt speciellt sammanhang som barnen befinner sig i vilket gör det angeläget att studera verksamheterna utifrån ett perspektiv som rör barns rätt till delaktighet, en rätt som gäller barn i alla åldrar och som blir aktuell på flerdimensionella sätt på utredningshemmet. Socialsekreterarna på utredningshemmet kan tänkas ställas inför många olika sorters utmaningar i arbetet med familjen, där skapandet av en fungerande allians och ett bra samarbete blir viktiga delar för att få förtroende från både föräldrar och barn. Vi är intresserade av att undersöka förutsättningarna för socialsekreterarna att kunna tillgodose barns rätt till delaktighet och vad de utmaningar den specifika kontext som utredningshemmen utgör kan innebära.

Vid den verksamhetsförlagda delen av vår utbildning gjorde en av oss uppsatsförfattare praktik på ett utredningshem och har på så sätt fått kunskap om denna typ av verksamhet och om hur utredningen vanligen går till. Utredningsarbetet på utredningshem utgår från socialtjänstens uppdrag med juridisk utgångspunkt i SoL och LVU (Socialstyrelsen, 2009). Utifrån de erfarenheter som praktiken på ett utredningshem har gett, kan utredningsarbetet beskrivas som bestående av flera delar där såväl samtal med barn och föräldrar, som observationer av familjerna genomförs, vid sidan av olika former av stöd. Fokus är att utreda själva föräldraskapet ställt i relation till barnets behov. En observation från praktiken är att träffpunkterna med familjen är många och det finns en mängd tillfällen att samla information till utredningen, även på informell tid utanför planerade och schemalagda aktiviteter. En annan iakttagelse är att det verkar finnas gott om tid och plats/utrymme för relationsskapande och stödarbete, både med föräldrar och barn. Det tycks alltså finnas förutsättningar för att barn ska kunna göras delaktiga i utredningen när de är placerade på ett utredningshem. Trots detta uppmärksammades under praktiken hur några medarbetare kunde uttrycka en osäkerhet över om de inskrivna barnen blev tillräckligt delaktiga i utredningen som utfördes, bland annat framkom att planerade barnsamtal i vissa fall inte genomfördes. Ett intresse för fördjupning väcktes, kring hur arbetet med barns delaktighet kan se ut i denna kontext, som till synes är både problematisk och idealisk samtidigt.

Utifrån den genomgång vi gjort av tidigare forskning finns det begränsat med studier rörande heldygnsinsatser där barn placeras tillsammans med sina föräldrar på utredningshem. Denna brist på tidigare forskning gör att det inte finns så mycket kunskap att utgå från gällande villkor för dessa barn som är föremål för utredning på utredningshem vilket utgör ytterligare skäl att undersöka detta vidare.

Genom att i denna studie undersöka hur socialsekreterare som arbetar på utredningshem beskriver sitt arbete med barns delaktighet i de utredningar som utförs på utredningshemmen blir det möjligt att få ytterligare kunskap om hur professionella arbetar med barns delaktighet inom en tämligen outforskad del av den sociala barnvården. Därmed kan studien bidra med insikter i en viktig del av det sociala arbetet, hur det enskilda barnets rättigheter kan tillgodoses mitt i en situation då familjens svåra livssituation ställts på sin spets.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka hur socialsekreterare som arbetar på utredningshem beskriver sina upplevelser av sitt arbete med barns delaktighet i utredningen som utförs under utredningsplaceringen.

Frågeställningar:

1. Hur resonerar socialsekreterare som arbetar på utredningshem kring barns delaktighet?
2. På vilka sätt beskriver socialsekreterarna sitt arbete med barns delaktighet i utredningen som utförs under utredningsplaceringen?
3. Hur beskriver socialsekreterarna sitt handlingsutrymme i arbetet med barns delaktighet i utredningen som utförs under utredningsplaceringen?

1.3 Använda begrepp

I vår studie har vi undersökt tre utredningshem där de som ansvarar för utredningar har olika titlar. Både socialsekreterare, handläggare och familjeutredare har förekommit som titel under vår kontakt med utredningshemmen. I vår uppsats har vi uteslutande använt titeln *socialsekreterare*. Vi har i texten tydligt särskilt dem från de socialsekreterare som arbetar som handläggare på socialtjänsten när det behövs. När vi skriver *barn* så menar vi människor under 18 års ålder, som är den gängse definitionen av barn i svensk rätt och enligt barnkonventionen (Lag om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter, SFS 2018:1197). Med *förälder* eller *föräldrar* syftar vi på de vårdnadshavare som är placerade med sitt eller sina barn under utredningen på utredningshemmet.

1.4 Relevans för socialt arbete

I Meeuwisse, Swärd, Sunesson och Knutagårds grundbok i socialt arbete (2016) skriver Sune Sunesson ett kapitel om det flerdisciplinära forskningsområdet socialt arbete och tar upp dess centrala intresseområden både utifrån historiskt och modernt perspektiv. Han konstaterar att frågor om barnets ställning och välfärd utvecklats från 1800-talet, med dess familjelagstiftning, förbud mot barnarbete och skolplikt, fram till nutidens svenska och internationella barnvårdsforskning som tar större utgångspunkt i barnens faktiska betingelser och behov (Sunesson, 2016).

I vår studie ligger fokus på socialsekreterarnas arbete med barn på utredningshem. Ett arbete som ligger till grund för socialtjänstens slutgiltiga bedömning och kan vara avgörande för barnets framtida välfärd. Känslan av delaktighet och kontroll över sin situation kan vara en uppbyggande faktor i barnets utveckling även om dess livssituation är väldigt utsatt. Det är av stor vikt att samhället försöker fånga upp ett barn som far illa i tid för att minimera risken för att barnet far mer illa, skadas eller i förlängningen själva hamnar i dysfunktionella sätt att leva. Utredningen som görs på utredningshemmet, och barnets delaktighet i den, blir på många sätt ett avgörande socialt arbete.

2. Bakgrund

I detta bakgrundsavsnitt ger vi en relevant inramning till vår studie i tre delar. Genom att först gå igenom lite mer ingående hur lagstiftningen ser ut, skriver vi fram en grundförståelse för hur barnkonventionen påverkat svensk rätt och därmed banat en tydlig väg för barnets rättigheter. Vi skriver också om det arbetsverktyg som i princip alla svenska kommuner använder vid barnavårdsutredningar, BBIC, framtaget som garant för att barnets rättigheter även ska genomsyra den dagliga praktiken. Slutligen återfinns en del som beskriver vad ett utredningshem är och lite om villkoren för en sådan typ av verksamhet.

2.1 Barnkonventionen i svensk rätt

Barns rättigheter regleras i en rad olika lagar, förordningar, allmänna råd och myndigheternas egna anvisningar (Sundell, Egelund, Andrée Löfholm & Kaunitz, 2010). Artiklarna i barnkonventionen har då omarbetats och införts i relevanta författningar och i samband med det har innehållet i artiklarna anpassats till svenska förhållanden och till det språk som används i svenska lagtexter (SOU 2016:19). Detta tillvägagångssätt benämns *transformering* och har hittills varit den dominerande metoden för barnkonventionens implementering i Sverige. Det är särskilt artikel 3.1 och 12.1 i barnkonventionen som transformerats i svensk lag. Ordagrant lyder första stycket i artikel 3: ”Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa.”, samt första stycket i artikel 12: ”Konventionsstaterna ska tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad” (Lag om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter, SFS 2018:1197). Dessa två artiklar utgör två av grundprinciperna i konventionen och de citerade texterna är det som vi som författat denna uppsats utgått från som mest relevanta i frågor om barns delaktighet.

I SoL (SFS 2001:453) finns det bestämmelser i ett flertal kapitel som reglerar barns rättigheter där transformering skett av dessa artiklar. Exempelvis i 1 kap. 2§, första och andra stycket, där det uttrycks att ”vid åtgärder som rör barn ska barnets bästa särskilt beaktas”, samt att ”vid beslut eller andra åtgärder som rör vård- eller behandlingsinsatser för barn ska vad som är bäst för barnet vara avgörande”. I 11 kap. 10§, ett kapitel som rör handläggning av ärenden, står det att ”när en åtgärd rör ett barn ska barnet få relevant information. Ett barn ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör barnet. Om barnet inte framför sina åsikter, ska hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt. Barnets åsikter och inställning ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad” (SoL, SFS 2001:453). Förutom SoL förhåller sig utredningshemmen till LVU (SFS 1990:52) där snarlika formuleringar återfinns. I 1§, femte stycket står att ”vid beslut enligt denna lag ska vad som är bäst för den unge vara avgörande” och i 36§, första

stycket uttrycks att ”den unge ska få relevant information. Den unge ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne. Om den unge inte framför sina åsikter, ska hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt. Den unges åsikter och inställning ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad” (LVU, SFS: 1990:52).

Den 1 januari 2020 *inkorporerades* barnkonventionens sakartiklar nr 1-42 i svensk rätt, vilket innebär att de gäller som lag här i landet (Prop. 2017/18:186). Att barnkonventionen blivit svensk lag är tänkt att innebära ett ännu större ansvar för lokala och statliga myndigheter, rättsväsendet och andra beslutsfattare att tillämpa konventionens bestämmelser i samband med ärenden som rör barn (Prop. 2017/18:186). Lagen föregicks av en statlig utredning som pekade på att rättigheterna ofta inte fått tillräckligt genomslag i beslutsprocesser som rör barn (SOU 2016:19). Ett redskap som särskilt tagits fram för att värna barns delaktighet i barnavårdsutredningar är dokumentationssystemet BBIC.

2.2 BBIC

BBIC, som står för *Barns behov i centrum*, är ett arbets- och dokumentationsverktyg för barnavårdsutredningar med syfte att göra barns perspektiv starkare och öka delaktigheten för barn och unga. Arbetsverktyget utgår ifrån barnets behov och används inom den sociala barn- och ungdomsvården, med avsikt att sträva efter en enhetlighet och en evidensbaserad struktur under en utredningsprocess (Socialstyrelsen, 2015a). BBIC används på de utredningshem som vi har valt att studera (se vidare avsnitt 5.2), för att kunna utreda barnens behov och föräldraförmågan.

Utgångspunkten för BBIC är barnkonventionen och SoL (SFS 2001:453). Enligt Socialstyrelsens grundbok (2015a) har modellen ett antal mål och syften, varav ett är att möjliggöra en förbättring i samarbetet mellan barnet och dess familj och nätverk. BBIC har nio grundprinciper, exempelvis att ha barnets rättigheter som utgångspunkt, att barnets bästa ska vara avgörande samt att arbeta för att alla barn ska ha likvärdiga möjligheter. Den femte grundprincipen aktualiseras särskilt i vår studie då den handlar om att göra barnet, familjen och nätverket delaktigt. Centralt i arbete med BBIC är möjligheten att barnet, familjen och nätverket görs delaktiga under en hel utredningsprocess. För att olika myndigheter och organisationer som är till stöd för barnet ska kunna samverka och fungera är familjens delaktighet en viktig beståndsdel. Försättningsvis beskrivs det i den femte grundprincipen att det inte finns någon nedre åldersgräns för ett barns delaktighet. Graden och formen av delaktighet bestäms från fall till fall, utifrån situation, ålder och mognad. Chansen att kontakten med barnet blir positiv och en hög grad av delaktighet ökar om föräldrarna upplever socialtjänsten som meningsfull, begriplig och någorlunda förutsägbar. I den femte principen regleras också barnets rätt till information, föra fram sina åsikter, rätten att få avstå från att yttra sig samt betydelsen av att barnet får ett bra bemötande (Socialstyrelsen, 2015a).

Socialarbetare utgår från BBIC- triangeln (se bilaga 1) som används under en utredningsprocess, med syfte att se till barnets behov under hela utredningen. Triangeln består av tre sidor; *barnets utveckling*, *föräldrarnas förmåga* och *familj och miljö*. Barnets behov är placerat i triangelns mitt. Alla

tre sidor vägs samman där barnets utveckling ställs i relation till föräldrarnas förmågor i den familj och miljö de vistas i. Genom detta kan det göras en bedömning vad som anses vara barnets behov (Socialstyrelsen, 2015a).

2.3 Vad är ett utredningshem?

Utredningshem benämns även HVB, som står för hem för vård eller boende. Det är verksamheter där det bedrivs utredning och behandling för barn, ungdomar, vuxna samt barnfamiljer (Ponnert, 2018). Den typ av utredningshem vi undersökt, som tar emot barn tillsammans med sina föräldrar, har ofta också en akutfunktion och tar emot familjer eller ensamma barn dygnet runt för ett kortare boende i väntan på vidare beslut. I Sverige finns totalt 977 HVB varav 56 som tar emot familjer (IVO, uppgift via mail 2020-05-07). Utredningsplaceringen föregås av så pass hög oro för barnet och föräldrarnas omsorgsförmåga, att beslut tas om fortsatt utredning på denna typ av dygnet-runt-boende (Ponnert, 2018). På vår studies tre HVB är familjens tid på utredningshem antingen en frivillig insats i enlighet med kap. 4, 1 § SoL (SFS 2001:453) eller så görs placeringen utan samtycke med stöd av antingen 2 eller 6 § LVU (SFS: 1990:52), då efter Socialnämndens beslut. Utredningstiden varierar lite mellan verksamheterna, men ligger vanligtvis på mellan sex till tolv veckor.

Ponnert (2018) beskriver att den stora tillgången till familjen ger socialsekreterarna på utredningshemmet större möjligheter att göra en bedömning av samspelet i familjen och föräldrarnas omsorgsförmåga. Utredningen kan göras utifrån psykiatrisk, social eller pedagogisk utgångspunkt (a.a.). Genom kontakten med socialsekreterarna på våra tre undersökta utredningshem har vi förstått att den placerade familjens problematik ofta är mångbottnad och komplex, inte sällan handlar det om missbruk, psykisk ohälsa och våld. På dessa tre utredningshem kan placeringen göras från andra kommuner i Sverige än den där utredningshemmet är placerat, men det är fortfarande socialtjänsten i familjens hemkommun som har det övergripande utredningsansvaret. I samband med familjens utredningsplacering på utredningshemmet lämnar socialtjänsten ett skriftligt utredningsuppdrag, som kontinuerligt följs upp under utredningstiden på möten eller genom övrig kontakt med familjen och ärendets ansvariga på utredningshemmet. Utifrån uppdraget gör utredningshemmet den kompletterande utredningen med utgångspunkt i BBIC:s principer och inom samma juridiska ramverk som socialtjänsten har att förhålla sig till. Vi har även fått veta att utredningsförfarandet planeras av enskilda socialsekreterare på utredningshemmet med stort eget ansvar och att det finns stora möjligheter att anpassa upplägg efter den aktuella familjens behov, eftersom de bor där dygnet runt. Det finns bland annat möjlighet att anpassa familjens dagliga schema efter skol- och arbetstider.

Utredningshemmets skriftliga utredningsdokument med bedömning och rekommendationer biläggs socialtjänstens utredning men beslutsansvar om vidare insatser eller placering för barnet har fortfarande socialtjänsten som myndighet och i sin tur socialnämnden och förvaltningsrätten ansvar för (Ponnert, 2018). Socialtjänsten lägger stor vikt vid och följer ofta de rekommendationer som utredningshemmets utredning ger (Sallnäs, 1995).

3. Tidigare forskning

Den aktuella forskning vi tagit del av är relevant för våra frågeställningar genom att den behandlar olika aspekter kring barns delaktighet i kontakten med myndigheter i samband med barnavårdsutredningar och de faktorer som påverkar den ansvarige socialarbetarens inställning till barns deltagande i utredningsförfaranden och beslutsprocesser. När det gäller forskning kring barns delaktighet som har bedrivits i verksamheter i linje med de utredningshem vi valt att undersöka, där barn placeras tillsammans med sina föräldrar på ett dygnet runt-boende, har vi inte hittat något att tillgå. Vi anser dock att det är relevant att i detta avsnitt få med forskning som behandlar några av de aspekter som går att härleda till själva institutionsmiljön som kan ha haft påverkan på vårt resultat. Vi har därför även redovisat en studie som tittat på vad det innebär att utföra utredningsarbete på ett utredningshem för familjer mer generellt, utan specifikt fokus på barns delaktighet.

3.1 Hinder för barns delaktighet

Barns rätt till delaktighet vid beslutsprocesser inom den sociala barnavården. Vad betyder barnkonventionen och den rättsliga utformningen för tillämpningen i praktiken?

I Larsson och Hultmans (2019) litteraturöversikt har de beskrivit och analyserat tidigare forskning kring barns rätt till delaktighet i beslutsprocesser om en placering utanför hemmet. Artikeln innehåller en kritisk analys där författarna har tagit del av forskning som diskuterar hinder och begränsningar för barns rätt till delaktighet. Ett barns rätt till delaktighet som rör dem själva och hur det ska göras blir viktiga och aktualiseras vid barns kontakt med socialtjänsten, utifrån deras organisatoriska och professionella förutsättningar som är typiska för människobehandlande organisationer. Inom den sociala barnavården utgör socialsekreterare en central välfärdsrelaterad professionsgrupp. Med hjälp av tidigare studier som lyfts i litteraturöversikten har det uttrönts en rad olika omständigheter som kan leda till att barns rätt till delaktighet förhindras. Det handlar bland annat om hur rätten till barns delaktighet hanteras i praktiken och hur betydelsefulla barnkonventionen och de rättsliga reglerna är och hur de är utformade. Studier visar att lagtexterna inte är tillräckligt utförliga och detaljerade vad gäller innebörden av barns delaktighet. I och med detta behöver socialsekreteraren och ledningen titta på lagens förarbeten samt socialstyrelsens föreskrifter och handböcker. Även barnkonventionen är vagt och svagt utformad och anses vara svår att kunna tillämpa fullt ut av myndigheter och domstolar.

När ett barn ska placeras för vård utanför hemmet blir frågan gällande barns delaktighet särskilt aktuell. Rättigheten aktualiseras under hela utredningsprocessen så som genomförandet av utredningen inom socialtjänsten, beslutsfattandet av socialnämnden och vid förhandlingar i förvaltningsdomstolen. Forskning visar att det finns ett flertal oklarheter hur barns rätt till delaktighet inom den sociala barnavården ska genomföras, i och med det läggs det ett större ansvar på den enskilde socialsekreteraren. Deras handlingsutrymme är stort och det innebär att synen på barnets delaktighet är beroende av deras tolkningar, uppfattningar och kunskaper. Detta kan leda till att socialsekreterares arbete med barns delaktighet kan skilja sig åt. Det finns heller ingen noggrann vetenskap om eller

metoder som är användningsbara i alla sammanhang med samtliga barn. Författarna beskriver att socialsekreterarens tillvägagångssätt vid barnsamtal är av stor betydelse. Det kan bland annat handla om den intervjuteknik som används för att barnet på bästa sätt ska kunna uttrycka sig om sin livssituation. Om socialsekreteraren använder sig av öppna samtal med barnen kan det i större utsträckning leda till att barnets synpunkter synliggörs. Denna typ av öppna samtal kan dock upplevas skrämmande av vissa socialsekreterare då känslan av kontroll över samtalet går förlorad. Hur samtalet genomförs kan leda till stora konsekvenser för hur barnets åsikter gestaltas och inräknas i bedömningar och beslut. Relationen mellan socialsekreteraren och barnet är också av stor betydelse för att barnet ska känna sig delaktig och att delaktigheten ska vara till någon nytta för barnet.

Studier i litteraturoversikten visar också på att socialsekreterarens möjlighet att göra barn delaktiga kan begränsas då socialsekreteraren måste förhålla sig till både barnets och föräldrarnas rättigheter i utredningen. I SoL (SFS 2001:453) finns bestämmelser att socialtjänsten har befogenhet att samtala med barn utan vårdnadshavarens samtycke eller närvaro i vissa situationer, dock ska socialtjänsten samtidigt samarbeta med vårdnadshavarna. Här uppstår en intressekonflikt, barnets åsikter och önskemål under en utredningsprocess på socialtjänsten riskerar att vara en produkt av föräldrarnas påverkan. När barnets och föräldrarnas åsikter skiljer sig åt tenderar vuxnas rätt gå före barnets.

Forskning i artikeln visar också att synen på barnet påverkar barns rätt till delaktighet. Rättsreglerna uppvisar i vilken omfattning barnet kan betraktas som en självständig individ med egna intressen och behov eller om barnet ses som ett bihang och en del av vuxnas intressen eller behov. Diskussionen förs också om det finns en möjlighet att införliva synen på att barnet uppfattas som en medborgare i samhället med tillhörande mänskliga rättigheter för sin egen del. Detta synsätt utmanar då den traditionella synen på barnet som ett objekt som behöver skyddas. På grund av dess unga ålder har barnet inte en tillräcklig förmåga att fatta rationella beslut.

Författarna lyfter i sin litteraturoversikt att barns delaktighet inte kan lyftas ut som något enskilt och avgränsat i det sociala arbetet utan bör sättas i relation till sin kontext och den sociala barnvårdens utgångspunkter.

Obstacles for child participation in care and protection cases – why Norwegian social workers find it difficult

Vis, Holtan och Thomas (2010) är tre norska forskare som i sin studie undersökt vilka faktorer och attityder som kan avgöra barns delaktighet i beslutsprocesser samt vilka svårigheter som finns i att involvera barn i beslutsfattande processer och anledningar till att det kan se olika ut. Studien är baserad på enkätsvar från både handläggare inom den sociala barnvården och studenter i socialt arbete med fokus på arbete med barns delaktighet.

Resultaten från enkäten visar på tre övergripande faktorer som kan påverka barns delaktighet i beslutsprocesser. Den första handlar om upplevda svårigheter i att kommunicera med barn, den andra om att synsätten på vad delaktighet innebär i praktiken skiljer sig åt och den tredje utgick från ett

protektionistiskt ideal, där delaktighet ställs i relation till vuxnas ansvar för barnets skydd. I samband med kommunikationsfaktorn nämner artikelförfattarna en rad aspekter. Det handlar om att respondenterna känner osäkerhet inför barnsamtal eller ett möte där barnet medverkar på grund av bristande kommunikationskompetens särskilt inriktad på barn. Med det minskar möjligheten att kunna skapa en långsiktig relation med barnet med ökade förutsättningar för en bra kommunikation byggd på trygghet och förtroende. I en sådan relation är det lättare för barnet att öppna sig och för socialarbetaren att göra en bedömning av det barnet säger. Det krävs utbildning i att prata med barn med mycket fokus på praktiska övningar och träning, snarare än metodteori.

Kommunikationsrelaterade hinder har dock inte enbart att göra med brister i kompetens enligt artikeln, utan även i brister på tillfällen och tid att etablera den relation med barnet som krävs. Detta till stor del beroende på strukturer inom socialtjänsten med uppdelat ansvar mellan enheter, vilket när artikeln skrevs verkar se likadant ut i Norge som i Sverige. Strukturen behöver bli mer barntillvänd och underlätta för långvariga relationer med barn som är långtidsaktuella, samt undvika att barn ska behöva dra samma berättelser för olika personer i fler omgångar, som gör dem "utmattade" i kontakter med professionella. Möten där barn ska delta behöver göras mer barnvänliga.

Som en följd av detta, och i linje med en annan av studiens slutsatser, kan en mer barntillvänd process och känslan av att bli lyssnad på, få uttrycka sig och att få stöd vara viktigare för ett barn även om beslutet inte blir vad barnet önskar. Skillnader i synsätt handlade i studien just om distinktionen mellan att barnet får vara delaktigt i processen eller "får sin vilja igenom", där det senare kan bli problematiskt eftersom beslut gällande allvarligt utsatta barn på många sätt i förväg redan är tagna. Studien visade att erfarna socialarbetare värdesätter delaktigheten i processen snarare än i det faktiska beslutsfattandet.

Den protektionistiska faktorn handlar om när barnets skydd, som vuxna avgör, går före delaktighetens principer och vuxna begränsar delaktigheten för barnet genom att välja bort vissa bitar av information, möten och diskussionsämnen för att skydda barnet från skrämmande eller på annat sätt upprörande upplevelser. Här gör artikelförfattarna kopplingar till tidigare diskurser om barnet och barndomen där barn ses mer som något som omges av risker att skadas om inte vi vuxna finns där och ser till deras skydd. För att denna syn ska kunna nyanseras för barns ökade delaktighets skull eftersöker forskarna mer forskning av delaktighetens positiva effekter för barn.

Rättighetsbärare eller problembärare?: barns rätt att komma till tals och socialtjänstens insatser

Heimer et al. (2017) problematiserar och belyser vikten av barns delaktighet under en hel utredningsprocess inom socialtjänsten. Studien grundar sig på ett stort empiriskt material från två svenska kommuner och har utförts utifrån ett teoretiskt ramverk som har stöd i barnkonventionen och speglar synen på barnet som kompetenta aktörer och rättighetsbärare. Det undersöks hur barnkonventionens tre huvudpelare; delaktighet, skydd och stöd påverkar varandra inom den sociala barnvården. Kärnan i författarnas teoretiska ramverk är att barnets rätt till delaktighet faktiskt

framstår som en utgångspunkt för att barnets välfärd ska utvecklas positivt, inte minst då deras rätt till skydd och stöd kan vara beroende av rätten att få sin röst hörd. Undersökningen bygger på studier av ett stort antal barnavårdsfall och resultatet visar att barnets röster försvinner under utredningens gång.

I rapporten beskrivs det att en utredningsprocess delas in i tre faser, förhandsbedömningen, utredningsfasen och insatsfasen. Författarna belyser att barnets delaktighet måste finnas med genom en hel utredning, från analys till bedömning. Under utredningsfasen sker en så kallad problembeskrivning, här är det av stor vikt att barnet får en möjlighet att uttrycka sig och påverka hur problemet beskrivs. Det finns en spänning mellan föräldrarnas problembeskrivning och barnets problembeskrivning. Om föräldrarna brister i sin föräldraförmåga tenderar de att lägga problemet och skulden på sina barn i stället för sig själva. Detta kan leda till att insatsen blir mer anpassad till föräldrarna än för barnet. Studien visar att om barnet däremot har fått en möjlighet att få ge sin bild av problemet under problemformuleringen blir utformningen av insatsen mer fruktbar för barnet.

Författarna menar att den sociala barnavården har förskjutits från barnets perspektiv till föräldrarnas perspektiv då det finns en stark familjeorientering i svensk lagstiftning. Dock behöver inte familjeperspektivet tolkas som att föräldrarnas intressen behöver styra eller att familjen ses som ett sammanhängande system. Familjeperspektivet kan istället utvecklas och det kan arbetas med varje enskild familjemedlem och dess behov, deras behov i relation till dem andra i familjen samt varje familjemedlems behov i relation till familjekollektivet som helhet. Familjestödsmodellen som används i Sverige bygger på partnerskap med föräldrarna. Föräldrarna deltar frivilligt och de insatser som ges är framförallt terapeutiska och har fokus på familjen som en enhet. Modellen ska innehålla både familjestöd och barnskydd men som modellen är utformad idag stödjer den i huvudsak föräldrarna vilket leder till att barnets situation inte beaktas när den står i konflikt med föräldrarnas vilja. Frågan ställs då vems rättigheter som ska tas tillvara i den sociala barnavården, som har som syfte att förhindra och förebygga att barnet far illa i sitt hem. Slutligen beskriver författarna att den gamla bilden av ett barn som riskerar att utsättas för fara ses som ett passivt offer, detta leder till att barnets skydd prioriteras men i och med det hindras också barnet från att vara delaktig.

Children's and young people's participation within child welfare and child protection services

I en nederländsk litteraturstudie gick forskarna van Biljeveld, Dedding och Bunders-Aelen (2015) igenom, mestadels brittiska, studier rörande barns delaktighet i utredningar inom barnavården utifrån både handläggarnas och barnens perspektiv, barn i ett åldersspann mellan 4-20 år. En av många anledningar som framkommer i studien till varför barn ska göras delaktiga i sitt ärende, förutom att det är barns rätt, är att det är viktigt att få fram barnets perspektiv i en utredning för att få den mer mångdimensionerad och för att få reda på barnets önskemål. När barnen upplever att deras socialsekreterare värdesätter och lyssnar på deras åsikter, tar deras funderingar på allvar och sätter upp tydliga och realistiska valmöjligheter stärker det deras självkänsla och självförtroende. Även denna studie visar att detta är viktigare för barn än att få bestämma och att barnen vill vara mer delaktiga i hela

processen som föregår ett beslut. När beslutet går emot barnens önskemål vill de att extra tid ska läggas på en tydlig förklaring. Barnen uttrycker också önskemål om att få delta i fler möten och att de ska få tillgång till all information under processens gång. I de flesta studier lyfts relationen mellan barnet och dess socialsekreterare som den viktigaste faktorn för delaktighet. De inslag som barnen anser viktigast i en sådan allians är att socialarbetaren är tillgänglig, pålitlig och kontinuerligt delar information med barnet. Många av barnen har dåliga erfarenheter av socialarbetare som inte håller sig till det som är bestämt, kommer för sent, inte har tid, är dåliga på att kommunicera, är svåra att få tag på eller är helt enkelt inte där längre för de har bytt jobb.

Gällande hinder för delaktighet enligt socialarbetarna framkom den enskildes synsätt på barn som avgörande. I varje enskilt ärende har socialarbetaren ansvaret för barnets delaktighet och hur denna person ser på ett barn och vad ett barn är blir avgörande. Snarare än att se ett barn som någon svag och skör som måste skyddas diskuteras i slutet på artikeln möjligheter att förtydliga bilden av barn i lagtexter. Barnet bör ses på som klient och som en social aktör med stor kunskap om sin egen situation (van Biljeveld, Dedding och Bunders-Aelen, 2015).

3.2 Institutionsmiljöns påverkan

I Marie Sallnäs artikel *Att utreda föräldraskap - om modern institutionsvård för barn* (1995) diskuterar hon vad det innebär att utföra utredningar kring föräldrars omsorgsförmåga på institutionslivets villkor. En intressant aspekt, som vi anser är relevant för vår uppsats, är att det hon benämner som utredningstid inte riktigt har någon klar början eller slut, att utredandet pågår kontinuerligt. Vid sidan av de mer planerade utredningsrelaterade aktiviteterna, såsom samtal eller observationer, sker det även mer informellt, kanske vid en promenad till livsmedelsbutiken eller en oplanerad träff i lekrummet. Alla intryck av familjen beaktas och ger information till den skriftliga utredningen och bedömningen. Sallnäs poängterar hur föräldrarna är, bara genom det faktum att de befinner sig på utredningshemmet, starkt ifrågasatta i det sätt de utövar sitt föräldraskap men icke desto mindre är de föräldrar till sina barn och rädslan för vad utredningen ska mynna ut i torde vara lika stark som det bandet. Föräldrarna behöver träda fram i sitt föräldraskap under denna ”ständiga utredning” och i alla sammanhang inom den struktur och de villkor som utredningshemmet inordnat familjen i. De behöver förhålla sig till den kollektiva sidan av tillvaron då de vistas i gemensamma utrymmen där deras barn leker med andras barn, någon annan förälder har tagit tvättiden, det kommer något externt besök eller någon ur personalen råkar passera. Detta behandlas i artikeln som något som en del föräldrar reagerar starkt på ”som ett dödligt hot” som blir ”katastrofalt” och som det krävs omsorgsfull anpassning efter. Samtidigt som det också kan ses på mer som ett ”miljöterapeutiskt instrument” där stressmoment och konflikter skapar ett uns verklighet i den konstruerade, men ändå skyddade, tillvaron på utredningshemmet.

4. Teori

Vår insamlade data analyserade vi utifrån vårt teoretiska ramverk som presenteras nedan. För att få närmare förståelse kring de innebörder barns delaktighet ges av respondenterna i denna kontext använde vi *Shiers delaktighetsmodell* (2001) som hjälper oss analysera vårt material utifrån olika nivåer av barns delaktighet. För att sedan vidare kunna analysera socialsekreterarnas beskrivningar av sina egna förutsättningar för barns delaktighet under utredningsplaceringen utifrån olika aspekter, utgick vi från begreppet *handlingsutrymme* (Lipsky, 1980/2010; Svensson, Johnsson & Laanemets, 2008) och de olika faktorer som påverkar hur det ser ut och används.

4.1 Vetenskapsfilosofisk förankring

För att ge våra teoretiska utgångspunkter ett större vetenskapsfilosofiskt sammanhang och i och med det försöka finna förståelse för vår studies inriktning på ett mer ontologiskt plan kan vi sätta socialsekreterarens arbete med barnets delaktighet i ett socialkonstruktivistiskt perspektiv.

Socialkonstruktivismen, eller konstruktionalismen, är en samhällsvetenskaplig inriktning som hävdar att det vi ser som verkligheten och delar av verkligheten är en struktur som är resultatet av interaktion mellan människor, format av språket och det kollektiva handlandet (Wenneberg, 2010). Kunskapen om världen ses således som föränderliga konstruktioner av verkligheten och inte som något absolut. Människor skapar normer och kategoriseringar av omvärlden som genom samspel sedan ideligen fortsätter att återskapas. Detta meningsskapande byggs i sin tur in i vårt samhälles institutioner och maktrelationer, såsom exempelvis familjen som institution och maktrelationen mellan vuxna och barn (a.a.). I vår studie är vi intresserade av vad socialsekreterarna ger barns delaktighet för mening i just utredningshemmets kontext, något som enligt perspektivet kan förstås vara gemensamt konstruerat genom samspelet med familjerna och mellan kollegor. Utifrån vår socialkonstruktivistiska ansats har vi sett på deras utsagor som beskrivningar av de specifika innebörder av barns delaktighet som skapats just här. Innebörder som i sin tur bland annat har påverkats av de institutionella konstruktioner av vad ett barn är, och vilken position ett barn ges, som finns på ett mer strukturellt plan i samhället.

4.2 Shiers delaktighetsmodell

Vi har använt Harry Shiers delaktighetsmodell (2001) som hjälp i vår analys av socialsekreterarnas beskrivningar av sitt arbete med barns delaktighet. Främst i samband med respondenternas sätt att resonera kring innebörden av begreppet men även som stöd för närmare förståelse av de förutsättningar, både personliga och organisatoriska, för barns delaktighet som beskrivs av socialsekreterarna. Utifrån deras svar på våra frågor kring synsätt på delaktighet har vi kunnat använda modellen för att illustrera de olika nivåer av barns delaktighet som uppnås i deras praktik. Shiers modell arbetades fram som ett kompletterande verktyg till Roger Harts delaktighetsstege från 1992, för professionella att använda i utforskandet av hur väl arbetet med barns delaktighet är förankrat i det

egna arbetet och organisationen (Shier, 2001). Både Harts och Shiers arbete utgår ifrån och avser öka barns rätt att uttrycka sina åsikter och bli lyssnade på enligt artikel 12 i barnkonventionen (se vidare i avsnitt 2.1).

Shiers fem nivåer av barns delaktighet

1. Barn blir lyssnade till. När ett barn tar eget initiativ till att uttrycka sin åsikt, då ska den ansvariga vuxne lyssna på barnet, med omtanke och uppmärksamhet.

2. Barn får stöd för att uttrycka sina åsikter och synpunkter. Den vuxne som arbetar med barnet agerar på ett sådant sätt att barnet får det stöd som behövs för att göra dess delaktighet möjlig.

Skillnaden från nivå ett är att här lockas barnets åsikter fram genom den vuxnes positiva agerande.

3. Barns åsikter och synpunkter beaktas. På denna nivå tas hänsyn till barnets åsikter och de tillmäts betydelse i beslutsfattandet utifrån barnets ålder och mognad. Barnets åsikt ses på som en av de åtskilliga faktorer som påverkar det slutgiltiga beslutet, medan själva beslutsfattandet är dock enbart de vuxnas område. Som tillägg på denna nivå, ses det som en god vana att barnet får det tydligt förklarad för sig vilka skäl som ligger till grund för ett beslut som inte blev i linje med barnets önskemål. Detta är den nivå som är tvingande för organisationer som förbundit sig till barnkonventionens tolfte artikel.

4. Barn involveras i beslutsfattande processer. Här på nivå 4 har steget tagits från att se på barnet som någon att rådfråga till att bli någon som är direkt involverad i beslutsprocessen och som fattar beslut tillsammans med de vuxna och delar således makten med de vuxna.

5. Barn delar inflytande och ansvar över beslutsfattande. De som har makten lämnar ifrån sig delar av den till barnet. Skillnaden från nivå fyra är att engagemanget är ännu tydligare från vuxnas sida och att makt och ansvar är ännu tydligare delat, utan att vuxna använder sitt veto genom argumentation eller numeriskt överläge. Här gäller det att väga risk och fördelar mot varandra, se till att det handlar om ett område då det är lämpligt och att barnet inte får mer ansvar än det vill, samt får behövligt stöd.

Dessa stegrande nivåer kan användas för att undersöka vad barns delaktighet betyder för den enskilda socialarbetaren både i teori och praktik. Enligt Shier har undersökningar visat att redan från nivå ett ökar begripligheten för barnet och effekten av delaktigheten blir en förhöjd kvalitet på efterföljande insatser. Barns aktiva delaktighet i beslutsfattandet på nivå fyra och fem ger barnet en ökad upplevelse av ägande och tillhörighet, stärker självkänsla och självtillit, utvecklar känslan för empati och ansvar, vilket i sin tur främjar framtida demokratiska värderingar hos barnet (Shier, 2001). Inom varje steg finns det tre nivåer av engagemang som Shier benämner som *öppningar*, *möjligheter* och *skyldigheter*. På varje nivå uppstår en öppning när den som möter barnet personligen har bestämt sig och står redo inför ett sätt att arbeta som uppfyller delaktighetsnivån. För att denna inställning och ambition ska kunna realiseras krävs nästa grad av engagemang, nämligen möjligheter för socialsekreteraren, i sin organisation, att arbeta på aktuell delaktighetsnivå. Dessa möjligheter uppstår när rätt förutsättningar finns för arbetssättet, i form av exempelvis tid, kunskap, kompetens och

metodutveckling. Det slutliga steget uppnås när arbetssättet är så implementerat i organisationen att medarbetarna är skyldiga att arbeta med barns delaktighet på en viss nivå, det är inbyggt i systemet som alla är en del av (Shier, 2001). Utifrån beskrivningen av dessa tre nivåer kan koppling göras till främst vår tredje frågeställning utifrån vilken vi ville undersöka faktorer som socialsekreterarna upplever påverkar deras arbete med barns delaktighet. Våra frågor i intervjuguiden berörde både såväl individuella faktorer som organisatoriska, vad som påverkar på en mer strukturell nivå.

4.3 Handlingsutrymme

Begreppet *handlingsutrymme* myntades av Michael Lipsky, som i sin bok *Street-level bureaucracy* (1980/2010) beskriver det dilemma som bland andra lärare, socialarbetare, poliser och andra yrkesutövare som har daglig kontakt med människor i samhället ställs inför i sin profession. Det gäller att förhålla sig till sin dualistiska yrkesroll, att möta människor med öppenhet för deras önskemål och behov och samtidigt vara representant för sin organisation eller myndighet. En teori som har dubbelt perspektiv och tar utgångspunkt i individens plats i organisationens struktur samt de maktrelationer som ohjälpligen skapas i den mänskliga interaktionen. Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) tar utgångspunkt i denna position som Lipsky (1980/2010) skildrar, som på svenska har benämnts som frontlinjebyråkrat, gräsrotsbyråkrat eller gatubyråkrat, och har i sin bok *Handlingsutrymme, utmaningar i socialt arbete* fokus på socialarbetaren i synnerhet, vars handlingsutrymme påverkas av en mängd faktorer. Utöver de lagar och föreskrifter som styr det sociala arbete som är organisationens uppdrag måste socialarbetaren, i vårt fall socialsekreteraren på ett utredningshem, förhålla sig till de överenskommelser och traditioner som råder på arbetsplatsen gällande rutiner och metoder för barns delaktighet. Samtidigt finns det en stor frihet i att lägga upp sitt arbete inbyggt under detta ansvar och socialsekreterare använder sitt handlingsutrymme olika. Hur socialsekreteraren upplever och använder sitt handlingsutrymme är exempelvis beroende av hens bakgrund och erfarenheter, organisationen inom vilken hen arbetar samt mer personligt knutna faktorer. Detta begrepp ska hjälpa oss i analysen av intervjupersonernas utsagor och berättelser kring deras arbete med barns delaktighet och används som ett ledord för att närmare förstå deras olika sätt att beskriva och förhålla sig till detta arbete. Svensson et al. (2008) beskriver att en socialarbetares handlingsutrymme främst påverkas av fyra faktorer; de traditioner som råder inom organisationen, den egna professionaliteten, det som sker i samspel och möte med klienten samt personliga faktorer och erfarenheter.

Dessa fyra faktorer som utgör handlingsutrymmet som beskrivs nedan har i viss mån format vår intervjuguide och det vi velat undersöka gällande påverkansfaktorer. Sambandet mellan denna teoretiska ram och Shiers delaktighetsmodell ses tydligt i de tre engagemangsnivåerna. Öppningar och möjligheter för barns delaktighet av personlig och relationell karaktär kan vara svåra att förverkliga i en organisation som inte delvis ser barns delaktighet som en skyldighet och ser till att verksamheten strävar mot ett sådant ideal genom sin struktur och sina satsningar.

Organisationens traditioner

Professionellt socialt arbete bedrivs alltid i organisationens namn och varje socialarbetare bör agera utifrån sitt sammanhang med god kännedom om det handlingsutrymme som organisationen ger, bestående av de utgångspunkter som finns i form av ramverk, resurser och huvuduppgifter (Svensson et al., 2008). Begreppet organisation betecknas brett som något ändamålsenligt systematiserat och organiserat som upprättats i ett visst syfte och med gränser satta kring vad som ska göras och vem som ska göra det. Begreppet institution kan definieras på liknande sätt, som något som inrättats och organiserats för ett visst syfte, exempelvis de verksamheter som är föremål för vår studie. Parallellt finns en betydelse av begreppet hämtat från sociologin, där de institutionaliserade uppfattningarna består av invanda gemensamma föreställningar och traditioner. I jämförelse är organisationens funktion mer administrativ och institutionens formad kring normer och värderingar (a.a.)

När vi valt utredningshem som kontext i vår uppsats har vi valt att titta närmare på en arbetsplats vars medarbetare behöver förhålla sig till både sin egen organisations bakomliggande ramverk och sin uppdragsgivares, den placerande socialtjänstens, och därigenom påverkas av båda dessa organisationers förutsättningar. Detta med utgångspunkt i såväl faktiska, praktiska faktorer som i mer eller mindre institutionaliserade uppfattningar om vad den egna verksamheten är och borde vara. Utredningshemmets socialsekreterare är bundna till socialtjänstens uppdrag, vilket skulle kunna bli problematiskt exempelvis om uppdragets frågor inte visar sig vara heltäckande i sina formuleringar eller om uppdraget visar sig ha ett bristfälligt barnperspektiv. På grund av att båda organisationerna i många avseenden har gemensamma övergripande uppgifter kan detta enligt Svensson et al. (2008) ses på som att de, trots skilda förutsättningar, tillhör samma organisatoriska fält med delat ansvar för samma klienter. I samverkan skapar och upprätthåller de varandras identiteter genom dagliga handlingar som i idealfallet utgår från gemensamma normer och värderingar (a.a.).

Individuell professionalitet

Utvecklandet av en professionell yrkesidentitet inom socialt arbete består av fler delar. Mitt i brytpunkten mellan utifrån kommande villkor i arbetet, exempelvis juridiska ramar och begränsade resurser, ska socialarbetaren vidmakthålla och utveckla den kunskap och de förmågor som är av stor vikt för yrkesutövningen. Den individuella professionaliseringsprocessen utgörs av ständig påfyllnad av teori och praktik och det antas ofta att det finns en korrelation mellan år i yrket och ökad grad av professionalisering. En socionom är efter examen berättigad att utföra socialt arbete på en viss nivå, exempelvis att arbeta som socialsekreterare och utföra barnavårdsutredningar, men för varje arbetsplats behöver socionomen bygga på med den kunskap som behövs just där. Vid arbete på ett utredningshem behövs en stor mängd specifik kunskap. Kunskapsbasen är aldrig statisk, utan växer ständigt i takt med att socionomen utmanas av ett etiskt dilemma, tar hjälp av en kollega, tar till sig ny forskning, vidareutbildar sig eller på andra sätt fortsätter att konstant forma sin yrkesroll. En yrkesroll

som i hög grad kretsar kring att ha förmågan att kunna omvandla teoretisk och abstrakt kunskap till konkret och relevant yrkespraktik på ett autonomt och professionsetiskt sätt (Svensson et al., 2008).

Relationens betydelse

Allt socialt arbete bygger på samspel mellan människor och bygger i stor utsträckning på det grundläggande mänskliga i att förhålla sig och relatera till varandra (Svensson et al., 2008). En del av handlingsutrymmet är beroende av det samspel som sker mellan socialsekreteraren och, i vårt fall, föräldrarna eller barnen. Handlingsutrymmet påverkas av i vilken grad det går att bygga upp tillitsfulla relationer och på så sätt skapa större möjligheter i arbetet. Relationen mellan socialarbetare och klient blir beroende av hur väl de kan kommunicera, deras respektive självuppfattning, hur de handskas med emotioner som uppstår, om det finns förutsättningar för att skapa tillit och trygghet samt hur de båda definierar sig själva och varann i förhållande till sammanhanget och den förväntan som finns.

En av socialarbetarens svåra uppgifter är att försöka överbygga det inbyggda ojämlika maktförhållandet mellan sig själv och den i behov av hjälp så mycket som möjligt. Makt är ett ofrånkomligt inslag i alla relationer och i detta sammanhang är maktrelationen mellan socialarbetare och klient mångdimensionerad och tydligt närvarande på grund av respektive persons kategoritillhörighet. Vi människor sorterar omedvetet och medvetet in andra och oss själva i kategorier utifrån den rådande sociala ordningen som vi tillsammans har konstruerat genom interaktion, och detta skapar i sin tur vår självuppfattning. I relation till andra definierar och positionerar vi oss själva ideligen genom erfarenheter och utifrån varje specifikt sammanhang. I socialt arbete representerar socialarbetaren sin hjälpande profession och klienten blir en på något sätt utsatt människa i behov av hjälp. Med sin makt har socialarbetaren befogenhet att göra ett ingripande som missgynnar klienten. Makten kan dock även användas för att skapa möjligheter till en bättre livssituation för klienten genom att förstärka resurser och tillgodose behov, något som förutsätter ett väl fungerande samarbete med klienten och en respektfull relation (a.a.).

Personliga förutsättningar

En socialarbetares yrkesroll består å ena sidan av formell kompetens, det vill säga de kunskaper, kompetenser och färdigheter som behövs för den aktuella yrkesutövningen i den position och organisation socialarbetaren arbetar i, och å andra sidan av mer personliga egenskaper och förutsättningar. Denna personliga del av yrkesrollen utgår främst ifrån den enskilde socialarbetarens normer, personlighet och moral. God självkänedom och hög medvetenhet om egna behov och känslor benämns vanligen som viktigt och de personliga motiv som ligger bakom ens yrkesval fortsätter påverka och forma yrkesidentiteten genom varje anställning. Svensson et al. (2008) skriver att när en socialarbetare anställs på en ny arbetsplats definieras den specifika yrkesrollen i en *socialiseringsprocess* där organisationens värden, verklighetsuppfattningar och identifikationer övertas och internaliseras av den nyanställda. Hur framgångsrik socialiseringen blir kommer an på hur väl

organisationens identitet stämmer överens med socialarbetarens egna personliga värderingar. Denna process sker på olika sätt, bland annat genom att successivt lära sig hur arbetet praktiskt utförs, hur språket används och genom det försöka svara upp till organisationens och kollegornas förväntningar på det arbete som ska utföras. Om socialarbetarens *professionella jag* passar väl ihop med organisationens *professionella vi* kommer hen troligtvis att trivas bra på sitt nya jobb och inte uppleva att kraven är för höga (a.a.).

5. Metod

I detta avsnitt redovisas studiens metodologiska process och hur vi har gått tillväga med vårt insamlande av empiriska data samt hur vi har analyserat vårt material. Här redovisas även vårt val av metod, urval, studiens tillförlitlighet, vår förförståelse, etiska överväganden, sökprocessen och författarnas arbetsfördelning.

5.1 Val av metod

Vi har valt att använda oss av en kvalitativ metod, då syftet med denna studie är att undersöka hur socialsekreterare som arbetar på utredningshem beskriver sina upplevelser av sitt arbete med barns delaktighet i utredningen som utförs under utredningsplaceringen. Bryman (2018) belyser att genom en kvalitativ studie kan man granska människors beteenden i en specifik kontext. Man strävar ofta efter att tolka och få en insyn i människors erfarenheter, värderingar, upplevelser, attityder och åsikter. (a.a.). Då vi ville tolka och förstå socialarbetarnas beskrivningar av sina erfarenheter och upplevelser, så la vi vårt fokus på ”mjuk” data vilket gör att en kvalitativ studie var en lämplig metod för oss. Detta skulle vi inte uppnå om vi valt en kvantitativ metod som snarare lägger sitt fokus på en statistisk mätbar datainsamling (Patel & Davidson, 2019).

I vår studie har vi använt oss av en abduktiv ansats som innehåller drag av både induktion och deduktion (Patel & Davidson, 2019). Deduktion innebär att forskaren har sin utgångspunkt i teorier och frågor, alternativt hypoteser, vilket i sin tur påverkar alla delar i studiens genomförande. Induktion handlar istället om att forskaren utgår från empirin för att frambringa teorier och begrepp för att sedan kunna dra generella slutsatser (Backman, 2016). I den abduktiva ansatsen rör sig forskaren mellan både teori och empiri. I denna arbetsprocess låser sig inte forskaren vid utvalda teorier utan arbetet kan ske mer följsamt där teori och empiri påverkar varandra som gör att kunskap växer fram under processens gång (Bryman, 2018). Inom ramen för vår studie har vi rört oss mellan empiri och teori genom att vi till en början var öppna och nyfikna kring vårt ämne och vi lät inte några specifika teorier påverka vårt val av syfte. Innan vi genomförde våra intervjuer tog vi del av olika teorier som vi skulle kunna tänkas använda. Vi kom fram till att det teoretiska begreppet *handlingsutrymme* utifrån Lipskys teori om gräsrotsbyråkrater som anpassats av Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) skulle kunna vara aktuell i vår studie. Därigenom utformade vi vissa delar av vår intervjuguide (se bilaga 3) utifrån

beståndsdelarna i begreppet handlingsutrymme. I vårt analysarbete med det empiriska materialet fann vi även att Shiers delaktighetsmodell (2001) var till stor hjälp för att hitta struktur i socialsekreterarnas beskrivningar av vad barns delaktighet innebär. Under processens gång fördjupade vi oss mer i respektive teori och utifrån vår empiri utrönade vi vilka delar i teorierna som var relevanta och hur vi skulle använda dem för att svara på vårt syfte och våra frågeställningar.

5.2 Urval

Avgränsningar

Redan i formuleringen av vårt syfte gjorde vi avgränsningen att enbart undersöka just socialsekreterarna på utredningshemmen. Detta på grund av att de har det enskilda ansvaret att se till att barnet görs delaktigt i så stor utsträckning som möjligt. Det är socialsekreterarna som ansvarar för att samla in information till den del av barnavårdsutredningen som görs på utredningshemmen och planerar arbetet med familjerna under utredningsplaceringen. I och med att vi endast studerat socialsekreterarna på utredningshemmen, valde vi bort andra professioner på utredningshemmen som exempelvis behandlingsassistenter, psykologer, gruppleddare och chefer som inte har det utredande ansvaret. I vår studie fokuserade vi på det professionella perspektivet, vi ville undersöka hur den professionella upplever barns delaktighet i deras arbete. Detta innebär att barnets perspektiv inte har studerats. Dock kommer familjerna i viss mån fram i vårt resultat, där våra respondenter berättar om barnens och föräldrarnas upplevelser kring delaktighet. Vi är medvetna om att detta är andrahandsinformation som i viss mån blir problematisk då de utgör socialsekreterarnas perspektiv av barnens delaktighet och inte barnens egna.

Målstyrt urval

Vi genomförde sju semistrukturerade intervjuer med socialsekreterare på tre olika utredningshem i två olika kommuner. I och med detta gjorde vi ett målstyrt urval som innebär att forskaren strategiskt väljer ut deltagare som är relevanta för forskningsfrågan och frågeställningarna (Bryman, 2018). Detta resonemang styrker även Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015) som menar att gruppen eller de valda personer som man är intresserad av att intervjua är helt beroende på ens forskningsfråga. Kvale och Brinkman (2014) lyfter att antalet valda intervjupersoner beror på studiens syfte och den tid och resurser som finns åtkomliga för undersökningen. Förutom att vår tid och våra resurser begränsade vårt antal genomförda intervjuer till färre än önskvärt antal, påverkade även det faktum att utredningshemmen har relativt få anställda socialsekreterare. Vi ville inte belasta dem alltför mycket när arbetsplatsen dessutom redan var utmanad av restriktionerna i samband med Covid-19 och de sjukskrivningar som följde. Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015) beskriver att det sällan är tillräckligt att intervjua en eller ett par respondenter, däremot ökar sex till åtta intervjupersoner från en särskild grupp möjligheten att få ett material som inte bara speglar enskilda uppfattningar.

Val av intervjupersoner

Vår första kontakt togs med verksamhetscheferna på två utredningshem via mail för att på så sätt nå socialsekreterare som ville delta i vår studie. Den ena utredningshemmets chef gav oss två namn på de socialsekreterare som var intresserade och i det andra fallet hade chefen skickat ut en intern intresseförfrågan, varpå tre respondenter hörde av sig till oss. Därefter kontaktade vi de aktuella intervjupersonerna via mail. Då detta antal respondenter var för få, kontaktade vi verksamhetschefen på ytterligare ett utredningshem för att öka antalet. Denna chef gav oss namnen på två socialsekreterare till som vi fick möjlighet att intervjua.

Det faktum att verksamhetscheferna i två fall gav oss namnen på de socialsekreterare vi fick intervjua skulle i princip kunna betyda att dessa respondenter handplockats, exempelvis på grund av deras positiva inställning till verksamhetens arbete, vilket vi är medvetna om i sin tur skulle kunna ha påverkan på vårt resultat och innebära att deras frivillighet var villkorad. Vi upplever dock att samtliga respondenter har reflekterat fritt över våra frågor utifrån ett flertal perspektiv och på ett nyanserat sätt.

Vi önskade genomföra intervjuer med verksamma socialsekreterare som hade huvudansvaret för den del av barnavårdsutredningen som görs på utredningshemmen. Det var vårt enda önskemål, därav visste vi exempelvis inte socialsekreterarens kön, ålder, hur länge hen arbetat på arbetsplatsen eller inom yrket, hens tidigare erfarenheter av arbete med barn samt vilken utbildning hen hade. Dessa bakgrundsfrågor ställde vi precis innan våra intervjuer för att ha med oss det under intervjuens gång. I efterhand har vi reflekterat över detta och insett att det hade varit en fördel om vi hade vetat detta innan socialsekreterarna blev kontaktade. Vi insåg att om vi endast hade fått intervjua socialsekreterare som var nyexaminerade och inte hade någon tidigare erfarenhet av att arbeta med barn, hade vårt resultat blivit mindre nyanserat än om vi hade fått spridning på exempelvis respondenternas ålder och tidigare erfarenheter inom yrket. Vi ställdes också inför ett dilemma när vi fick frågan om vi kunde intervjua en socialsekreterare som endast hade arbetat med barn 0-2 år. Vi kände till att två av utredningshemmen har målgrupp inom ett åldersspann på 0-12 år och ett av dem mellan 0-18 år. Vi visste dock inte vilka åldrar just våra respondenter hade arbetat med. Vår önskan och vår förhoppning var att socialsekreterarna hade erfarenhet av samtliga åldrar för att få en så bred bild som möjligt av deras arbete med barns delaktighet. Utifrån denna lärdom mailade vi och frågade resterande respondenter vilket åldersspann de hade arbetat med. Dock hade de redan tackat ja till intervjun när vi frågade dem om detta och oavsett svar kände vi att vi inte ville tacka nej på grund av visad respekt inför våra intervjupersoner men även för vår skull då vi hade ett begränsat antal respondenter. Trots att vi inte hade fått svar på våra bakgrundsfrågor i ett tidigare skede hade vi tur, samtliga av våra socialsekreterare hade arbetat med olika åldrar och vi fick en bra spridning gällande respondenternas ålder, tidigare erfarenheter med barns delaktighet och hur länge de hade arbetat på utredningshemmen. Vårt resultat blev därför så pass nyanserat som vi hade hoppats på.

Val av utredningshem

När det gäller vårt urval av utredningshem valde vi att kontakta ett utredningshem som en av oss hade gjort praktik på och det andra valde vi på grund av geografisk närhet till vår boendeort, enligt Bryman (2018) kallas detta för ett bekvämlighetsurval, där forskaren väljer att intervjua personer som finns tillgängliga för hen. Dock behövde vi utöka till ett ytterligare utredningshem i en annan kommun för att få ihop fler respondenter. Vi hade inte som avsikt att göra en jämförelse mellan utredningshemmen utan urvalet gjordes för att möjliggöra fler antal intervjuer. Om vi skulle göra en jämförelse skulle det enligt Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015) krävas ett större antal intervjuer. Förutom att vi, genom att kontakta tre olika utredningshem, lyckades få tag på fler respondenter kan vi även se fördelar i vårt resultat. Vi fick ett bredare spektrum av resonemang kring arbetssätt med barns delaktighet när respondenterna arbetade i tre olika organisationer än om de hade varit anställda inom en och samma. Det visade sig också att utredningshemmens lokaler skiljde sig åt. I ett av utredningshemmen hade familjerna egna lägenheter som de bodde i under en utredningsplacering medan i de resterande två hade familjerna endast ett eget rum med badrum och övriga ytor såsom, kök, vardagsrum och lektrum delades med de andra familjerna på utredningshemmet. Detta påverkade såklart familjernas förutsättningar och socialsekreterarnas arbetssätt skiljde sig därför åt på de olika utredningshemmen.

5.3 Datainsamling och genomförande

Intervjustudie

Den datainsamlingsmetod vi använt i denna studie är intervjuer. Vi valde semistrukturerade intervjuer som form, då vi ville att socialsekreterarna skulle få en möjlighet att fritt uttrycka sig kring frågorna, något som Bryman (2018) menar är ett kännetecken för semistrukturerade intervjuer. Som en del av den semistrukturerade intervjun ingår det att ha en intervjuguide, det vill säga att det finns en viss struktur. Vid semistrukturerade intervjuer ges det möjlighet till att få information om respondentens upplevelser samt att intervjuerna har en viss flexibilitet, vilket innebär att frågorna inte behöver vara i samma ordningsföljd och att andra frågor som inte finns med i intervjuguiden kan läggas till under intervjuns gång. I vår intervjuguide skapade vi tre olika teman som utgick ifrån våra frågeställningar. Utifrån detta formulerade vi mer specifika intervjufrågor som rörde de teman vi ställt upp. Våra teman rörde synsätt på barns delaktighet, socialsekreterarnas arbetssätt kring barns delaktighet och vilka påverkansfaktorer som inverkar på deras arbete med att göra barn delaktiga. Användandet av intervjuer det vanligaste tillvägagångssättet för insamling av kvalitativa data, dess flexibilitet gör att det är ett attraktivt val (Bryman, 2018). Med hjälp av intervjuer kan man på en kort tid få höra flertalet personers reflektioner och beskrivningar utifrån deras synvinkel. Då vi hade en begränsad tid att genomföra vår studie var detta fruktbart för oss (Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2015). Användandet av intervjuer kan också enligt Bryman (2018) vara en lämplig metod om man önskar att frambringa berättelser och redogörelser för intervjupersonens upplevelser av sin arbetssituation. Vår avsikt med vår studie var att undersöka hur socialsekreterarna beskriver sina upplevelser av sitt arbete med barns

delaktighet på utredningshemmen, därav är intervjuer den metod som på bästa sätt genererar den data vi var intresserade av. Om vi dessutom hade använt oss av observationer hade vi inte bara fått deras beskrivningar utan även fått reda på hur socialsekreterarna faktiskt arbetar med barns delaktighet i praktiken. Vi hade även fått möjlighet att få fatt i barnens egna reaktioner av de professionellas arbete med deras delaktighet. Dock är observationsstudier en tidskrävande metod och Bryman (2018) menar att metoden även kan upplevas påträngande och integritetskränkande. I vår studie där socialsekreterarna är verksamma på ett utredningshem kan det bli problematiskt utifrån ett etiskt perspektiv att använda sig av observationer. Familjerna på utredningshemmet är i en känslig situation och vi anser att det därför inte skulle vara lämpligt att utsätta dem för fler observationer än vad de redan blir under sin utredningsplacering. Vi anser att det även skulle vara problematiskt då deras ärende är omgivet av sekretess.

Vi valde även bort att genomföra en enkätundersökning då möjligheten att få grundliga och reflekterande svar hade begränsats, vilket skulle förhindra syftet med vår undersökning. Det skulle heller inte vara möjligt att få ett fördjupande resonemang i en enkätstudie. Med hjälp av följdfrågor i en intervju ges intervjupersonerna en möjlighet att reflektera vidare och fördjupa deras berättelser, om vi använt oss av enkäter skulle risken finnas att vi inte fick den information som var önskvärd för att svara på vår studies frågeställningar (Bryman, 2018).

Genomförande av intervjuer

Fem av sju intervjuer genomfördes på respektive utredningshem och de resterande två genomfördes via Zoom, som är ett program som möjliggör videosamtal. Vi genomförde videosamtal då socialsekreterarna inte ville att vi skulle komma till deras arbetsplats på grund av risken för Covid-19. Vi hade valet att genomföra en telefonintervju eller ett videosamtal, vi ansåg att användandet av Zoom var ett bra alternativ utifrån förutsättningarna. Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015) beskriver att både telefon- eller videointervjuer kan upplevas mer formella och lämpar sig bäst om intervjuerna ska handla om mer bestämda sakförhållanden till skillnad från om man vill fånga in en social miljö eller en grupp av människor. För vår del var vi ute efter socialarbetarnas berättelser och inte arbetsplatsens miljö, därför såg vi inte detta som ett problem. Däremot valde vi bort telefonintervjuer och valde videosamtal då i telefonintervjuer, enligt Bryman (2018) gör att man går miste om exempelvis respondentens ansiktsuttryck. Videosamtal har blivit allt vanligare inom den kvalitativa forskningen och speciellt i anknytning till semistrukturerade intervjuer. Denna typ av intervju liknar en personlig intervju då man kan se varandra och därmed påminner om en intervju ansikte mot ansikte, detta kändes viktigt för oss då vi egentligen skulle föredra att ses personligen. Författningen beskriver författaren att det kan uppstå tekniska problem när man använder sig av videosamtal exempelvis att respondenten inte är van vid att använda sådana program eller att det kan uppstå kvalitetsförsämringar på grund av dålig mottagning (a.a.). Vår och respondenternas upplevelse var att det gick smidigt att genomföra ett videosamtal och vi stötte inte på några tekniska problem under intervjuens gång. Det

finns dock vid alla typer av videoinspelningar online säkerhetsrisker som också kan ha forskningsetiska implikationer, då videoinspelningar sparas i det online-baserade programmet. Vi gjorde därför ingen inspelning av varken ljud eller video via datorn utan vi gjorde endast ljudupptagning med en extern enhet. Vi förhöll oss till konfidentialitetskravet genom att spara vår ljudupptagning på ett USB-minne som vi förvarade på en säker plats så att obehöriga inte skulle komma åt vårt material. Varje intervju pågick i ca 50 min.

5.4 Analysmetod

Efter genomförda intervjuer ska materialet transkriberas, kodas och analyseras och detta ska genomföras så snart som möjligt då våra intryck från intervjuerna ska vara ”färska” (Öberg, 2015). Vårt första steg var att transkribera våra intervjuer, som innebär att vi ordagrant skrev ut vårt material från våra inspelade intervjuer (Bryman, 2018). Vi valde bort att ta med ”mm”, ”hm” eller liknande och inte heller utfyllnadsord, som ”liksom”, i vår transkribering och i utskrifterna av våra citat. Vi ansåg inte att det skulle påverka texten om det inte fanns med och att texten skulle bli mer lättförståelig för läsaren samt för att informanterna inte skulle uppfattas ha ett dåligt språkbruk (a.a.).

I analysen av vårt insamlade material arbetade vi enligt principerna för en tematisk analys. Målet med en tematisk analys är att hitta centrala teman, kärnteman, och i processen att identifiera dessa är kodningen av det transkriberade en viktig del. Kodning är ett förlopp där data bryts ner i olika beståndsdelar (Bryman, 2018). I det första skedet valde vi att läsa igenom vårt material ett flertal gånger innan vi gjorde kodningen för att skapa oss en tydligare känsla för vårt material. Det första vi sedan gjorde i vår kodningsprocess var att börja reducera texten genom att markera centrala delar i det som respondenterna talade om och benämna dem med nyckelord i marginalen. Detta hjälpte oss att se vad ett stycke handlade om i stora drag och därigenom fick vi en tydligare överblick över vårt material. Därefter läste vi igenom våra nyckelord och undersökte vilka som återkom och ”hörde ihop”, en process där vi identifierade sammanlagt 17 teman (se bilaga 4). Utifrån denna tematisering gick vi igenom intervjuerna igen och färgkodade både tidigare urval och några nya. Som ett sista steg samlade vi alla urklipp med samma färg från samtliga intervjuer i nya dokument, för att få en tydligare bild av vad utsagorna beskrev. Denna process resulterade till slut i fyra övergripande teman i vårt resultat som både kunde kopplas samman med studiens frågeställningar och det teoretiska ramverk vi valt att ha som utgångspunkt. Våra fyra teman som vi identifierade var: *Det delaktiga barnet*, *Anpassade arbetssätt*, *Begränsningar och möjligheter i yrkesrollen* och *Relationer, samspel och kontext*.

Varje tema i vårt resultat innefattar tolkningar av data och för att öka transparensen för våra tolkningar använder vi oss av ett flertal citat från intervjuerna. Enligt Bryman (2018) finns det flera motiv till att använda sig av citat från transkriberingarna. Det kan användas för att styrka respondenternas påståenden som de formulerar, illustrera en viss uppfattning eller fördjupa läsarens förståelse. Förutom detta anser vi att det ger läsaren en möjlighet att få en inblick i socialsekreterarnas känslor och sinnesstämning vilket gör resultatet mer levande.

5.5 Förförståelse

Vi har båda erfarenheter av att arbeta med barn och familjer i utsatta livssituationer. En av oss gjorde under höstens verksamhetsförlagda utbildning praktik på ett utredningshem och arbetar nu där som timvikarie. Förkunskaperna och inblicken i arbetet på detta utredningshem, var det som gav idén att utföra studien på denna typ av institution (se vidare avsnitt 1.1.). Vi har även under delar av vår socionomutbildning fått med oss en bild av att det inom socialt arbete generellt finns stor risk att barn och barns delaktighet nedprioriteras. Vi sitter alltså på en förförståelse av ämnet vi har studerat och vi är medvetna om att detta har kunnat påverka vår tolkning och analys av resultatet. Forsberg och Wengström (2016) beskriver att det är av stor vikt att forskare är öppna med sin förförståelse i användandet av en kvalitativ metod. Detta görs för att läsaren ska kunna få en uppfattning om forskarens utgångspunkter i dess tolkning av empirin. Forskarens förförståelse utgör en del av dess egna personliga erfarenheter men också den forskning som hen tagit del av. Forskarens tolkningar i studien är beroende av hans förförståelse och perspektiv (a.a.). I och med att vi gick in med en viss förkunskap kan det bland annat ha påverkat vad vi ställde för frågor men samtidigt har vår förförståelse givit oss större möjlighet att ställa relevanta följdfrågor. I genomförandet av intervjuerna har vi strävat efter att hålla oss öppna, nyfikna och utforskande till informanternas utsagor (se vidare avsnitt 5.6). Under processens gång har vi även försökt att vara reflexiva och transparenta för att vara öppna för det som motsäger vår egen förförståelse.

5.6 Studiens tillförlitlighet

Då vi genomförde ett litet antal intervjuer och endast på tre utredningshem kan det bli svårt att prata om generaliserbarhet. Generaliserbarhet är generellt problematiskt i kvalitativa studier och det är tvivelaktigt eller omöjligt att generalisera vårt resultat i vår intervjustudie statistiskt. Dock kan en kvalitativ analys leda till en förståelse av ett visst fenomen i ett visst sammanhang. Uppkommer samma faktorer i en liknande kontext kan det eventuellt pratas om generaliserbarhet men man kan dock inte vara helt säker (Patel & Davidson, 2019; Sohlberg & Sohlberg, 2019). För att säkra att eller få grepp om vårt resultats pålitlighet och kvalitet använder vi oss av Guba och Lincolns (1994, refererad i Bryman, 2018) grundläggande kriterier för tillförlitlighet. Dessa ses som en motsvarighet till de kvantitativa begreppen, validitet och reliabilitet. Tillförlitligheten innehåller fyra delkriterier: *trovärdighet*, *överförbarhet*, *pålitlighet* och *konfirmering*.

Trovärdighet motsvarar intern validitet som innebär hur sannolika eller troliga våra resultat är. Vi som studenter kan se och tolka resultatet på ett sätt, för att kunna säkerställa en trovärdighet i resultaten är det viktigt att forskningen har gjorts enligt de regler som finns och att våra respondenter kommer få ta del av den färdigställda uppsatsen, detta för att kunna garantera att vi har uppfattat våra respondenter rätt (Bryman, 2018). *Överförbarhet* kan likställas med extern validitet, vilket handlar om att resultatet kan användas i andra sammanhang. Vår uppfattning är att våra resultat kan antas vara

överförbara till liknande verksamheter med liknande arbetssätt och struktur, men detta har vi ingen möjlighet att styrka utan vidare studier. Relevant befintlig forskning kring barns delaktighet, som vi har redogjort för i ovanstående avsnitt, utgår från socialtjänstens arbete med barnavårdsutredningar. Vi tror att våra resultat delvis är överförbara till denna kontext, främst i resonemangen kring att socialsekreterarnas olika personliga förutsättningar påverkar deras användande av sitt handlingsutrymme, men begränsat överförbara gällande de traditioner och förutsättningar på arbetsplatsen som påverkar arbetet med barns delaktighet (a.a.).

Guba och Lincolns tredje kriterium handlar om studiens *pålitlighet* (motsvarar reliabilitet), vilket innebär att en liknande studie skulle få likartade resultat. För att kunna bedöma en studies pålitlighet krävs ett granskande synsätt och en transparens. Detta görs genom att vi redogör alla faser i vår forskningsprocess, som exempelvis problemformulering, teoretiska överväganden, bakgrund och bearbetning, tolkning och analys. I resultatet har vi använt oss av citat från våra respondenter, detta för att öka transparensen för våra tolkningar. Som vi beskrivit har en av oss uppsatsförfattare gjort praktik på ett av utredningshemmen som vi genomförde våra intervjuer på. Vi var medvetna om att det faktum att intervjupersonerna kände en av oss studenter eventuellt skulle kunna påverka intervjun och deras utsagor. Under intervjuerna strävade den tidigare praktikanten därför efter att hålla sig så neutral som möjligt. Idealiskt hade varit att dela upp intervjuerna för att undvika detta, men enligt oss fanns det inget annat praktiskt genomförbart sätt, utifrån de förutsättningar vi hade under vårt uppsatsskrivande. Under processens gång har vår studie granskats vid bland annat handledningstillfällen, av övriga studenter vid en opponering, vilket bidrar till studiens pålitlighet (Bryman, 2018).

Det sista delkriteriet är *konfirmering* (motsvarande objektivitet) som innebär att undersökaren inte medvetet låtit hans personliga värderingar eller valda teoretiska inriktningar låta påverka utförandet och slutsatserna. Vi har en medvetenhet om att vi gick in i studien med en förståelse kring vårt ämne (se vidare avsnitt 5.5). Trots detta har vi förhållit oss utforskande inför våra resultat genom att utforma våra frågeställningar och intervjufrågor så öppna som möjligt. Medvetenheten kring vår förståelse ökar sannolikheten för att den inte har haft en avgörande påverkan (Bryman, 2018).

5.7 Etiska överväganden

Vi har genomgående utgått ifrån Vetenskapsrådets Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning (2019), som består av fyra forskningsetiska principer, vilka är *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet*. Utifrån den första forskningsetiska principen, informationskravet kontaktade vi verksamhetscheferna på respektive utredningshem via mail och informerade om studiens syfte i stora drag och frågade om vi skulle kunna få genomföra minst tre intervjuer med yrkesverksamma socialsekreterare på respektive arbetsplats. När vi kommit i kontakt med de socialsekreterare som var intresserade skickade vi ett mail med ett informationsbrev där vi mer utförligt berättade om studiens syfte, deras roll som respondenter och de forskningsetiska principerna (se bilaga 2). Utifrån den andra forskningsetiska principen,

samtyckeskravet, informerade vi våra respondenter om att deltagandet i studien var frivilligt och att de kunde avbryta sin medverkan när de vill, utan att ange något specifikt skäl. Eftersom förfrågan att medverka initialt kom från socialsekreterarnas chef var det viktigt att vi förtydligade från vårt håll att deras medverkan var frivillig när vi i nästa steg tog egen kontakt. Vi frågade också hur de ställde sig till att vi spelade in intervjun. Vid intervjutillfället tog vi med en samtyckesblankett som intervjupersonerna skrev under, för att förtydliga deras samtycke. Den innehöll information om samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet (a.a.).

Den tredje principen är konfidentialitetskravet, som innebär att vi har beaktat största konfidentialitet genom att anonymisera våra intervjupersoner, deras arbetsplatser och de kommuner där arbetsplatserna är belägna. Personuppgifterna har förvarats på ett säkert sätt så att obehörig inte kunde komma åt dem, detta har vi gjort med hjälp av att spara vårt material på ett USB-minne som vi förvarat på en säker plats. Utifrån nyttjandekravet, den fjärde och sista forskningsetiska principen enligt Vetenskapsrådet (2019), har vi endast använt de transkriberade intervjuerna för vår studie och förvarat dem så att inte obehöriga kunde komma åt dem. När uppsatsen är godkänd kommer både det transkriberade och inspelade materialet att raderas.

5.8 Sökprocess

För att leta artiklar och tidigare forskning sökte vi framförallt i olika databaser. Vi har även sökt vidare i det vi hittat efter relevanta referenser för en vidare läsning. De databaser vi har sökt i är: Academic Search Complete, ASSIA, SocINDEX, DIVA portal och Google Scholar samt även Libris. De sökord vi använde oss av var: child welfare, parent-child relationship, children's wellbeing, short-term residential facility, residential care, children's rights, child protection, children + participation, social worker + attitudes, utredningshem, barns delaktighet, socialtjänsten samt utredningar.

5.9 Arbetsfördelning

Vi har fördelat arbetsbördan lika under processens gång. Vi har valt att dela upp vissa avsnitt som var och en har skrivit på men båda har varit involverade i uppsatsens olika delar. Vi har även delat upp genomförandet av våra intervjuer mellan oss, vi har dock lyssnat igenom varandras intervjuer för att få en egen bild av vad som sagts. Vi transkriberade våra intervjuer enskilt men därefter har vi genomfört allt analysarbete gemensamt, såsom kodning och tematisering. Under vår skrivprocess har vi använt oss av Word online, som har underlättat delningen av dokumenten oss emellan. Med hjälp av programmet har vi kunnat skriva i samma dokument där vi har haft möjlighet att kommentera, följa, rätta och ändra varandras textavsnitt.

6. Resultat

I följande avsnitt presenterar vi resultatet av de sju intervjuer som vi genomfört. Under den tematiska analysen av vårt transkriberade intervjumaterial tydliggjordes fyra huvudteman i det våra respondenter beskrev. Dessa teman benämns av oss som *Det delaktiga barnet*, *Anpassade arbetssätt*, *Begränsningar och möjligheter i yrkesrollen* och *Relationer, samspel och kontext* (se vidare avsnitt 5.4 och bilaga 4). Sammantaget visar vårt resultat att arbetet med barns delaktighet under en utredningsplacering på utredningshem handlar om att ha både kunskap och flexibilitet i sitt arbetssätt, samt att den professionelles förutsättningar och förmåga att anpassa sig till barnet, i relation till hela familjen och dess utsatta situation är centrala. De citat vi valt ut har en av två funktioner. Antingen har vi valt dem för att föra fram uttalanden som är särskilt signifikanta för aktuellt tema eller så är tanken att lyfta upp sådant som sticker ut från mängden, vi gör tydligt vilket i texten som föregår varje citat. Vi har märkt upp citaten med en beteckning som står för respektive intervjuperson, IP1-IP7.

6.1 Det delaktiga barnet

I vårt resultat återfinns ett flertal resonemang kring socialsekreterarna syn på barns delaktighet och hur arbetet med delaktighet betyder för ett barn och vad det kan innebära i praktiken. Barnets rätt till information och att få komma till tals är något som genomgående präglar respondenternas definitioner i arbetet med barnens delaktighet under placeringstiden och de uttrycker på en mängd olika sätt att det är lika rätt som viktigt att barnet får veta vad som pågår i familjen. Att barnet får information är en förutsättning för att barnet ska kunna formulera vad det tycker och kunna bli delaktig. Några av intervjupersonerna pratar om att delaktigheten främjar barnets behov av att bli sedda och bekräftade, samt barnets fortsatta utveckling.

Samtliga socialsekreterares utsagor kring detta tema vittnar om synen att alla barn oavsett ålder har rätt att få information på ett eller annat sätt. Vikten av att försöka ge det mindre barnet information genom att möta barnet där barnet är, exempelvis i en leksituation, poängteras, men också hur viktigt det är att föra fram barnets röst oavsett om barnet själv kan eller vill uttrycka sig verbalt. Där blir delaktigheten en fråga om att ha barnet i fokus och vara lyhörd för vad barnet visar och sätta ord på det i kontakten med föräldrarna. Vara det mindre barnets röst och föra fram den i utredningen. En socialsekreterare berättar om att det lätt blir så att barn som på olika sätt visar sig ha mest behov av information får mest information, en utsaga som sticker ut lite i vårt resultat.

Är det ett barn som man märker att, det här barnet är väldigt, vill ha mycket information eller säger, pratar mycket, då försöker man ju finnas där mer. (IP1)

(...) fördelen är att vi får en relation till barnen så fast även barnen inte medverkar i barnsamtal av olika anledningar kan vi se dem och vi kan på något sätt göra deras röst hörd, eller synliggöra dem. (IP2)

Vad gäller äldre barns delaktighet beskriver flera respondenter att barn utvecklar strategier som är undvikande eller konfrontativa i sin strävan att deras komplicerade tillvaro ska bli mer hanterbar för dem. Några av respondenterna beskriver barn som totalvägrar att prata med socialsekreterarna och att det finns barn som behöver ha sin förälder med i samtalet för att känna sig trygga. Samtidigt som alla barn ska ha rätt till möjligheten att uttrycka vad de tycker och känner enskilt utan att behöva förhålla sig till sina föräldrar och flera respondenter beskriver sitt stödarbete med barnen kring detta. Ett par av respondenterna beskriver barn som vid inflytt är tillbakadragna, tysta och ovilliga att delta, som har utvecklat strategier där de är anpassningsbara och lojala mot föräldrarna, men som under placeringstiden kan växa och börja protestera, hävda sin rätt och kräva sina behov. Respondenterna beskriver att med deras stöd kan barnet bli delaktigt utifrån sin ålder och sina förutsättningar, få en större förståelse och mer mod att uttrycka sin bild av familjens situation och bli medveten om att andra vuxna lyssnar och ser hur barnet har det. Bilden som ges är att ofta är barn väldigt kapabla, experter på sin familjs problematik för att de levt i den länge och förstår mer än föräldrarna, och kanske även de professionella, tror. I samband med detta finns också utsagor som handlar om risken för att delaktigheten och kunskapen kring familjens situation blir en börda för ett sådant barn. Samtliga respondenter talar om motsättningen mellan barns delaktighet och vuxnas ansvar för barnets skydd som ibland kan uppstå. Det finns ett tydligt problematiserande kring de avvägningar som görs i samband med barnens deltagande i möten eller i samtalssituationer och intervjupersonerna beskriver sitt upplevda ansvar att anpassa delaktigheten så att barnen inte ska tyngas av för mycket skrämmande detaljer eller riskera att skuldbeläggas på grund av sin berättelse.

(...) barnet visar så starkt att jag vill inte, det här är för läskigt och då backar man såklart, vi tvingar ju aldrig ett barn att ha samtal med oss. (IP3)

Två andra respondenter beskrev det så här:

Jag tänker att man samtidigt vill skydda dem, man vill göra dem delaktiga, man vill inte att de ska få det värre än vad de har haft det. Det blir ju jätteviktigt för mig att barnen inte tar på sig mer skuld för att situationen har blivit som den har blivit. Där behöver jag ju jobba i samtal att också stärka dem att det är bra att du säger vad som har hänt, det är viktigt, det finns alltid andra vuxna som kan lyssna på dig. (IP2)

Så jag kan ju inte lämna ut hela föräldrarnas historia, men samtidigt tycker jag att det behöver stå i journalen om föräldern är traumatiserad, eller om det framkommer såna saker, men det behöver ju inte vara så detaljerat. Man behöver ju också skydda barnet från kanske väldigt skrämmande saker. (IP1)

Några respondenter pratar om barnets egen upplevelse av delaktighet. En av socialsekreterarna sätter barnens bästa i förhållande till deras upplevelse av delaktighet. Hen upplever väldiga svårigheter med att först involvera barnet i sin egen utredning och beslutsprocess och sedan leverera ett beslut som går emot vad barnet vill och önskar. I det ifrågasätter hen om barnet efteråt, trots alla sätt att göra det delaktigt och försök att förklara, i slutändan känner sig delaktigt eller är uppfylld av känslan att ingen ändå har lyssnat.

(...) för vi kan ju säga att vi gör dem delaktiga men känner de sig delaktiga, känner barnet sig delaktigt?
(...) får jag säga vad jag tycker? Bryr de sig om vad jag tycker? (IP2)

En annan respondent uttryckte sig så här:

(...) även om vi kommunicerar och pratar om vad vi kommit fram till och vad vi tänker att mamma och pappa behöver hjälp, att vi tänker att det inte är deras fel men att såhär att det händer saker i familjen, så tror ju jag att många barn lämnas med känslan av att någonting bestäms över deras huvuden. (IP2)

6.2 Anpassade arbetssätt

I materialet återfinns en stor mängd beskrivningar av de metoder och rutiner som är framtagna och används för att främja och underlätta arbetet med barns delaktighet under tiden de är placerade på utredningshemmet med sin familj. Alla respondenter förmedlar en självklarhet i att barn ska bli involverade i sin situation i så hög grad som möjligt och att det kräver ett kreativt sätt att arbeta med hög anpassningsgrad till varje enskilt fall. Samtidigt som samtliga intervjupersoner är överens om att det alltid går att göra mer. Alla tre utredningshemmen har fasta rutiner exempelvis för att ta emot barnet vid familjens inflytt, att ge barnet kontinuerlig och anpassad information under placeringstiden och flertalet sätt där barnet ges möjlighet att uttrycka sin vilja och sina åsikter, både gällande sin egen utredning och sitt boende på utredningshemmet. Samtliga hem börjar utredningen med ett särskilt möte med barnet, ofta med föräldrarna närvarande, där de går igenom hur allt fungerar på utredningshemmet, vad som ska göras och hur, samt vad som ligger till grund för att familjen behöver vara på utredningshemmet så att det ska bli så tydligt som möjligt för barnet. Mötet är helt riktat till barnet som där får möjligheten att ställa frågor och berätta saker som kanske oroar eller annat som är viktigt för barnet. På detta möte, som både benämns som klargörande samtal och sammanhangsmarkering av respondenterna, pratar socialsekreteraren med barnet på sätt och med hjälp av metoder som är anpassade till barnets ålder och mognad. Exempel på en metod som alla tre utredningshemmen använder i den här typen av samtal är tejpning, en metod där barnet får berätta eller får berättat för sig vad som hänt med hjälp av dockor, små hus och andra figurer. Sådant sammanhangsmarkerande samtal genomförs med barnet vid tre tillfällen på samtliga utredningshem, vid inflytt, halvvägs in i utredningen och i samband med utflytt. Genomförandeplanen, som skrivs utifrån utredningsuppdraget, är barnanpassad i sitt språk på två av utredningshemmen och går igenom med barnet på samtliga. Två av hemmen har tagit fram en bok respektive broschyr som är särskilt riktad till barn, där det beskrivs vad utredningshemmet är för ställe och vad som görs där, som läses tillsammans med barnen i samband med att familjen flyttar in. En respondent beskriver att hen brukar involvera barnen i att skapa egna veckoscheman och låta dem sätta upp det någonstans i lägenheten, så de ska veta när personalen ska komma till familjen. En respondent beskriver hur hen skulle kunna uttrycka sig till ett barn:

Vi kommer att träffa er mycket, vi kommer att träffas inne, vi kommer att träffas ute, vi kommer att ha samtal med dig om du vill och vi kommer att ha samtal med dina föräldrar och vi kommer att skriva någonting på slutet som vi kallar för utredningen, den får du också ta del av. (IP3)

Samtliga respondenter beskriver hur man som socialsekreterare har ett mer passivt förhållningssätt till en början, exempelvis när familjen precis flyttat in på utredningshemmet. Syftet med det är att ge barnen och deras familjer utrymme att, som någon uttrycker det "landa mjukt" och lära känna huset där de ska bo några veckor framöver. Många familjer befinner sig i krissituation när de kommer till utredningshemmet. Några av respondenterna lyfter att det finns möjlighet för familjen att göra studiebesök tillsammans med socialtjänsten som en del av förberedelserna inför eventuell inflytt.

Alltså man kanske pratar på ett visst sätt eller försöker konkretisera och kanske inte går in på detaljer. Men att de ändå får nån slags bas att stå på. För det är ju ganska läskigt för dem också att komma hit. (IP4)

Vad gäller barns delaktighet under utredningsplaceringen är det ofta barnsamtalen som respondenterna resonerar kring. Hos samtliga utredningshem är rutinen att sådana samtal ska göras med barn från ca 3-4 års ålder, men huruvida dessa samtal genomförs beror på barnets inställning och mognad. De flesta beskriver att barnsamtal kräver omsorgsfull förberedelse och att de upplever sig ha väl grundad kunskap som de kan använda vid barnsamtalen. Flertalet beskriver att de har en kunskapsbank med en mängd barnanpassade metoder, exempelvis tre husen och annat inom Signs of Safety, tejpning, BOF - barnorienterad familjeterapi, nätverkssamtal med nätverkskarta, skattningsskalor och nallekort eller andra känslkort.

Respondenternas beskrivningar innehåller även en mängd olika sätt att möjliggöra en ökad delaktighet och kommunikation med barn som inte direkt visar en vilja att prata med dem eller få relevant information. Att familjen bor på utredningshemmet ökar närheten till barnet och de flesta av våra intervjupersoner pratar om att de har utvecklat en flexibel förmåga att fånga möjligheter att hjälpa barnet att uttrycka sig genom att anpassa situation, medel och miljö efter vad som passar just det barnet. Samtal med barn kan utföras på ett mer informellt sätt, som inte hämmar eller skrämmer, exempelvis utomhus i en lekpark eller med hjälp av ritpapper och kriter.

(...) istället fångat möjligheten att hjälpa barnet att uttrycka sig eller få uttrycka sig i andra stunder, tex man går ut och leker i lekparken. (IP3)

Man pratar ju inte bara under bestämda samtal, utan det är ju också löpande i när man träffas i miljön, som man gör dagligen. (IP5)

Jag kan ju bara öppna dörren och gå ut till barnet, och bara vara med barnet om jag känner att, jamen nu skulle jag behöva ge barnet lite information eller kolla av. (IP1)

Mellan utredningshemmen finns skillnader i miljön som påverkar närheten till barnen och antalet träffpunkter med personal för familjen. På två av hemmen delar familjerna flertalet utrymmen med andra familjer och rör sig därmed mer runt på hemmet än på det tredje, som har större lägenheter med självhushåll. Samtliga respondenter beskriver de möten där återkoppling görs med socialtjänsten

gällande uppdragets frågor, hur det går, om någon ny information eller någon ny planering gällande familjen har aktualiserats. Dessa möten, som sker kontinuerligt under hela utredningsplaceringen, är barn ofta med på, i alla fall i delar av mötet. Samtliga respondenter berättar att de alltid eftersträvar att barnet kan delta, en del beskriver att de försöker anpassa tidpunkten efter barnets skolgång. Om inte barnet kan närvara beskriver samtliga hur de har ett särskilt möte med barnet för att kunna berätta vad som satsas på mötet på barnets nivå. För att förbereda familjen inför ett sådant möte med socialtjänsten går socialsekreteraren på utredningshemmet igenom mötespunkterna och den återkoppling som är planerad, med både föräldrar och barn.

Så säger vi att vi kommer berätta för dig om vi har kommit fram till nånting, om det är nånting nytt de behöver få reda på. (IP1)

Vid alla intervjuer berättar respondenterna om att barnens upplevelser under placeringstiden utvärderas genom en enkät som de får fylla i samband med utflytten, som ett sätt att öka barnens delaktighet genom att de får möjlighet att säga vad de tycker och förstå att personalen värdesätter deras åsikter. Enkäten är anpassad efter barnens ålder och resultaten används internt på arbetsplatsen för vidare utvecklingsarbete och reflektion.

Är det ett yngre barn då har vi såna här typ emojis, typ smileygubbar. Men då är det ganska enkla frågor, vad tyckte du om att vara på utredningshemmet, vad tyckte du om lokalerna, man försöker ju fråga dem om de har förstått varför de var här. (IP1)

6.3 Begränsningar och möjligheter i yrkesrollen

Under detta tema kategoriseras utsagor där socialsekreterarna beskriver sitt handlingsutrymme och vad som påverkar deras möjligheter att arbeta med barns delaktighet utifrån yrkesrollens olika aspekter. Det handlar om hur de agerar i sin yrkesroll som representant för sin organisation ställt i relation till den egna professionaliteten och utvecklandet av en yrkesidentitet, bland annat genom att kontinuerligt samla erfarenhet och bredare kunskap.

Organisationen

När det gäller den egna organisationens gemensamma traditioner och överenskommelser kring rutiner och arbetssätt för barns delaktighet har samtliga respondenter beskrivit att det på deras tre respektive arbetsplatser de senaste åren har skett en stor positiv utveckling. I två av fallen finns det uttalade mål i verksamheten att öka barns delaktighet och två av utredningshemmen har instiftat en fokusgrupp som har till uppgift att hitta sätt att implementera ett tydligt barnperspektiv och barnkonventionens principer i det dagliga arbetet.

Ett annat exempel på när barns delaktighet är tydligt implementerad och kravställd i organisationen beskrivs av respondenterna från ett av utredningshemmen, som har infört en särskild rubrik i sin utredningsmall som alla skrivna utredningar utgår från. Under rubriken ”barnets delaktighet” skriver socialsekreteraren en redovisning över de sätt barnet gjorts delaktig under utredningen, antal

barnsamtal och hur det gått. En av respondenterna beskriver att denna skriftliga redovisning som ska göras senare ligger i bakhuvudet under utredningen och medför en ökad medvetenhet.

I vårt resultat kring hur mycket socialsekreterarnas arbetsbelastning påverkar arbetet med barns delaktighet får vi lite spridda svar. De flesta upplever sig generellt ha både tid och frihet i sitt arbete under familjens utredningsplacering, exempelvis upplever de en frihet i planeringen kring vilka observationer och samtal som ska göras med barnen och föräldrarna, men ett par uttrycker att det ändå kan bli problematiskt att hinna. En av socialsekreterarna är väldigt tydlig i sitt uttalande, hen säger att det alltid finns tid, ”det går att få till om man vill få till det, alltså det blir en prioriteringsfråga. Det handlar inte om resurser”. Några andra respondenter beskriver saker som kan uppstå under utredningen som kan skapa tidsbrist för utredningsarbetet med barnet, exempelvis om det behöver göras en psykologbedömning eller att antalet externa professionella som barnet behöver ha kontakt med av andra orsaker ökar. Då kan de utredande socialsekreterarna på utredningshemmet behöva begränsa sin kontakt med barnet, för att inte belasta för mycket. I de fall då det är aktuellt med polisutredning kan det ta upp en del tid från utredningen. Innan polisförhör med barnet är gjort begränsas ofta samtalstillfällena, både tids- och innehållsmässigt, så att barnet inte ska berätta för mycket vid fel tillfälle. Utredningstiden skiljer sig åt mellan hemmen men är från sex till tolv veckor.

Tre andra utsagor kring tidsaspekten:

Men det finns ju svårigheter både såhär, rent praktiskt att, jag menar det kan ju vara svårt bara att få, att hinna ha samtal med förälder, att få in samtal med barnet. (IP1)

Men det är ju ändå, alltså man har tid här. Det finns bra utrymme. (IP1)

Samverkan med socialtjänsten

Socialsekreterarna på utredningshemmen arbetar med varje familj utifrån socialtjänstens uppdrag och har kontinuerlig kontakt med socialtjänsten under utredningsplaceringen. Med jämna mellanrum kommer ansvarig barnhandläggare till utredningshemmen på uppföljningsmöten, som tidigare beskrivits i avsnitt 6.2. Återkommande i svaren från flertalet respondenter är upplevelsen att barns delaktighet inte prioriteras lika högt av besökande handläggare i jämförelse med medarbetarna på utredningshemmet. De beskriver att de ofta behöver påminna socialsekreterarna från kommunen eller stadsdelen om att göra barnen delaktiga. Enligt de flesta av våra respondenter skiljer sig socialtjänstens inställning till om barnet ska delta på mötet ofta åt, men att ”de brukar lyssna” och gå på utredningshemmets linje. En respondent berättar att hen upplever att det ser väldigt olika ut om socialsekreteraren från socialtjänsten tar sig tiden att prata enskilt en stund med barnet i samband med mötet, eller ens har en pågående kontakt med barnet överhuvudtaget under placeringen. Hen vet dock inte riktigt vad det beror på, men spekulerar kring om det handlar om att de anser sig inte behöva ha det under tiden familjen bor på utredningshemmet.

Vi uppmanar ju också att socialtjänsten ska träffa barnen, för det är inte alltid de tänker på det. Att de ska träffa barnen under tiden här. Så det har vi också som en stående punkt att, minst i alla fall en gång per utredningstid så uppmanar vi att, att de ska sätta sig ner så att de får chansen att prata om hur det är att vara på utredningshemmet. (IP4)

Några respondenter vittnar om att det kan se olika ut när det gäller hur väl socialtjänsten har förberett familjen inför placeringen på utredningshemmet. Det förklaras delvis av att det ibland handlar om ett snabbt beslut i en akut situation, vilket minskar möjligheten till att förbereda familjen och göra dem delaktiga i vad som väntar dem. Ett par av dessa respondenter anser dock att förarbetet kan se väldigt olika ut oavsett situation. Andra utsagor handlar om att vissa gånger kan det vara så att socialtjänstens uppdrag inte är helt färdigskrivet eller att familjen kan ha fått bristfällig information om syftet med placeringen och hur arbetet kommer gå till.

I materialet kan vi dock utröna en sammantagen bild där våra respondenter beskriver samarbetet med socialtjänsten som något väl fungerande som vanligtvis inte påverkar utrymmet för arbetet med barns delaktighet på något negativt sätt. Utsagorna vittnar om en ömsesidig respekt med förståelse för barnhandläggarnas stundtals tuffa arbetsvillkor och att det från socialtjänstens sida finns ett stort förtroende för utredningshemmets samlade kompetens. Socialsekreterarna på utredningshemmet ska, utifrån socialtjänstens uppdrag och med sin expertis, se till att få fram en mer djuplodande bedömning om föräldrarnas omsorgsförmåga kan möta barnets behov på ett tillräckligt bra sätt. En stor del i det handlar om att undersöka föräldrarnas förändringsbenägenhet och förmåga att ta till sig ny kunskap och nya färdigheter att använda i omsorgen om sitt barn. Socialsekreterarnas roll är i det arbetet av stödjande karaktär, samtidigt som de parallellt ska förhålla sig fortsatt utredande. Genom några respondenters beskrivningar kan vi utröna upplevelser av att deras position mellan stöd och kontroll ofta ställs på sin spets i utredningshemmets kontext och att det i sin tur kräver lite extra tydlighet av dem i kontakten med föräldrar och barn.

Men då kan jag förklara att jag behöver ju både se, och beskriva det jag ser. Men, vi jobbar också med, vi kommer med tips om det är något som vi ser, så kommer vi komma med förslag eller prata om vad vi tänker att de behöver ändra på, så att, men då säger jag att det är olika roller, så att man gör det tydligt för dem. (IP1)

Profession och kompetens

När socialtjänsten placerar familjer på ett utredningshem är det den specifika kompetens och expertis som finns där som efterfrågas. Ärendenas natur skiftar men det handlar i regel alltid om komplex och mångbottnad problematik som kräver bred kunskap för att kunna utföra uppdraget på ett tillfredsställande sätt. Samtliga respondenter berättar om olika utbildningar och kurser, exempelvis i metoder för barnsamtal, som de kontinuerligt går och ger en samlad bild av att de anser det vara viktigt att hålla hög professionell kvalitet och arbeta utifrån evidensbaserade metoder och aktuell kunskap. Utifrån deras utsagor kan vi förstå att ledningen på respektive utredningshem stödjer deras fortsatta lärande och satsar stort på kunskapsutveckling.

Våra respondenter beskriver sin specifika kunskap om bland annat barns utveckling och anknytningsmönster, mentalisering, olika samtalsmetoder och verktyg som de använder för att exempelvis bedöma samspel i en familj eller samtala med barn. Utifrån att barns delaktighet är ett uttalat fokusområde hade ett av hemmen en stor pågående utbildning vid tiden för vår studie där samtliga i personalen gavs kunskap om en mängd olika metoder att använda vid barnsamtal, till exempel med specifik inriktning på barn som erfarit våld och övergrepp. De flesta av våra intervjupersoner bedömde att de har en tillräcklig kunskapsgrund för sitt arbete med barns delaktighet, förutom någon som beskrev att hen saknade specifik kunskap i hur man kan kommunicera med autistiska barn.

Något som återkommer är att på alla tre utredningshem finns det en tradition av kompetensdelning och samarbete. Respondenterna beskriver att det finns väl fungerande strukturer för att kunna sprida kunskap och plocka in specifik kompetens i ärenden när det behövs, även om det kanske innebär att låna någon från ett annat arbetsteam.

Genomgående i våra respondents utsagor angående vad som kompetensmässigt krävs för att kommunicera med barn eller hålla barnsamtal är att förutom den nödvändiga och gedigna kunskapsbasen, så är erfarenhet en lika viktig komponent. En respondent uttrycker att det är viktigare än att konstant lära sig nya metoder.

Jag tror inte man behöver en massa nytt. Utan saker som man vet som är beforskade och som det finns bra grund för, som det finns evidens för, det behöver man använda och få in, mer än att bara ta in nytt. (IP1)

En annan respondent uttrycker sig så här:

Det här sista året under hela hösten och vintern så hade vi nästan bara bebisar, vilket innebär att man får inte träna tillräckligt ofta på att ha barnsamtal. Så kommer det en familj där det finns äldre barn så känner man sig lite ringrostig och lite osäker för att det var ett tag sen man gjorde det här och det här är, det är färskvara, man behöver verkligen träna och träna och träna och ha många barnsamtal för att bli helt bekväm. (IP3)

Personliga förutsättningar

Våra respondenter nämner alla några saker som de upplever påverkar deras arbete med barns delaktighet som är av mer personlig art. Socialarbetare använder sig själv som redskap i sitt jobb och att ha en god självkännetdom är centralt. Det handlar om att vara medveten om personliga behov, tankar eller känsloreaktioner som kan påverka arbetet. En av de intervjuade socialsekreterarna upplever att det är på grund av sin egen uppväxt som hen värderar barns delaktighet så högt. En annan beskriver sin ålder som något som kan utgöra hinder, att de kvaliteter som värderas högst på arbetsplatsen oftast har med ålder och lång erfarenhet att göra. En tredje beskriver sina upplevelser kring att hålla barnsamtal som något som kan få hen att känna prestationsångest, både gentemot kollegor och socialtjänsten. Hen kan uppleva förväntningarna inför samtalet som pressande och beskriver att hen lite kan uppleva det som ett personligt misslyckande när barnet inte öppnar sig och berättar det som behövs för utredningen. Några respondenter uttrycker sig kring att ha samtal med

föräldern jämfört med barnet och pratar om att det kan upplevas lättare och något de föredrar om de står inför en valsituation. Att barnet kan ha ett påtagligt utåtagerande sätt att bete sig är något som också beskrivs som tufft på ett personligt plan. En respondent uttrycker det som att det kan uppstå en önskan att välja bort att ha samtal med ett barn och att hen ”förstår de som kanske försöker undvika, alltså, nej inte det där barnet men jag tar gärna det där”.

(...) alltså när man jobbar såhär så vill man ju vara den personen som, som blir omtyckt och som barnen öppnar upp sig för, och som de gillar men, det funkar ju olika med olika personer. Men jag tror att det är värdesätts ganska högt om man är den som knäcker koden lite och får komma nära det här barnet och blir den som den anförtror sig till. (IP4)

Nämen jag gillar ändå att ha samtal med föräldern. Jag gillar att ha samtal med barn också, men det är ju alltså jag gillar i och för sig att ha båda, ha både och i en familj för att då tycker jag, då bär jag med mig barnet på ett annat sätt när det är jag har egna exempel på det barnet har sagt till mig, som jag kan använda mig av när jag pratar med föräldern. Men jag gillar ändå vuxensamtalen. (IP1)

Alltså med föräldrar, det är klart att det kan finnas ett motstånd där också, men det är vuxen med vuxen och det är väl nästan att man är lite såhär jämlika. (IP4)

6.4 Relationer, samspel och kontext

I följande tema beskriver socialsekreterarna sitt arbete med att skapa välfungerande relationer till barn och föräldrar, vilket är en förutsättning för att kunna ge barnet en hög grad av delaktighet i utredningen. De beskriver vad som påverkar möjligheten till samarbete och allians med medlemmarna i en väldigt utsatt familj som i och med utredningsplaceringen befinner sig i ett speciellt sammanhang.

Relationer och samspel

I respondenternas utsagor problematiseras hur föräldrar kan påverka socialsekreterarens möjligheter att få tillgång till barnet under utredningen. Socialsekreterarna beskriver att de i arbetet behöver skapa tillitsfulla relationer med såväl föräldern som med barnet och att detta kan skapa spänningar då föräldern kan motsätta sig att socialsekreteraren skapar en egen relation med barnet. Det finns mångbottnad problematik i många familjer och i det flera bidragande orsaker till placeringen på utredningshemmet. Flertalet av våra respondenter lyfter att föräldrarnas problematik leder till att ett stort fokus läggs på dem under utredningsplaceringen.

Då blir det oftast kanske föräldrarnas behov som kommer först på nåt sätt, för att de kräver det. Alltså de, ibland äter de upp en, att det blir bara de. (IP4)

Detta kan därmed leda till att relationen med barnet får stå tillbaka för att relationen med föräldern kräver mycket av socialsekreteraren. Detta kan påverka möjligheterna att genomföra barnsamtal, som respondenterna beskriver som en central del i att göra barn delaktiga i utredningen under placeringen. Genom barnsamtalen kan socialsekreteraren få en bild av hur barnet mår och barnets uppfattning av sin situation. Samtliga intervjupersoner lyfter att föräldrarnas inställning kan begränsa socialsekreterarnas möjligheter till att genomföra barnsamtal i den utsträckningen de önskar. De

beskriver att barnet påverkas av föräldrarnas inställning, mottaglighet, motivation samt deras samarbetsförmåga. Flertalet av föräldrarna beskrivs ha ett motstånd till att socialsekreterarna ska ha enskilda samtal med barnen som bland annat kan handla om att föräldrarna är rädda för vad barnen ska säga eller att de ska avslöja något om deras bristande omsorgsförmåga som gör att barnen tas ifrån dem. För att undvika detta lyfter samtliga socialsekreterare att de behöver bygga upp en förtroendefull relation med föräldern för att de ska våga släppa ifrån sig barnen. Respondenterna berättar att i början av utredningsplaceringen kan det vara bra att gå långsamt fram gällande genomförandet av enskilda barnsamtal. En av våra respondenter beskriver följande:

Man behöver trygga dem i att informationen har kommit fram och så behöver man trygga i allt det positiva som finns med att informationen nås, att det är en tillgång för föräldrarna, att de vet att barnet blir rädd när pappa skriker, det är bra att barnet vågar säga det, ett barn som känner sig trygg här och nu vågar säga såna saker och att det är en bra sak. (IP6)

Enligt respondenterna ger de flesta föräldrar ändå till slut sitt samtycke till enskilda barnsamtal under processens gång, dock beskriver socialsekreterarna det fortsatta underliggande motstånd som kan finnas och yttrar sig på olika sätt. En av våra respondenter uttrycker sig så här:

Många föräldrar som berättar för barnen att de inte ska berätta saker, och de får ganska mycket förhållningsregler att förhålla sig till, hur de ska vara med oss, eller vad man får prata om och inte prata om, och de blir kanske, många blir lite förhörda i efterhand. (IP4)

Det framgår i vårt intervjumaterial att socialsekreterarna ibland ger uttryck för en oro över hur det kommer att bli för barnet efter ett samtal, de vill inte göra mer skada än nytta. Socialsekreterarna kan inte sätta barnet i en situation som kan leda till negativa konsekvenser för barnet. Några av våra respondenter beskriver att det då krävs ett motivationsarbete för att få med sig föräldrarna. De behöver bli delaktiga genom att socialsekreterarna tydliggör för dem vad samtalet ska handla om och syftet, och kanske visar rummet där samtalet ska hållas och liknande för att göra föräldern mer trygg. I de fall det krävs får föräldern vara med vid barnsamtalen. Det kan såklart även vara barnet som inte vill delta i ett barnsamtal, detta är också något som socialsekreteraren måste förhålla sig till och acceptera, de kan ju inte tvinga dem. Socialsekreterarna lyfter att om barnet inte vågar prata med dem är relationsskapandet med barnen av stor vikt. De försöker bygga upp ett förtroende och en tillit som gör att barnen vågar öppna upp sig. Det kan till en början handla om att lära känna barnet genom att exempelvis prata om barnens kompisar, skolan/ förskolan och vad barnet tycker om att göra. Socialsekreterarna beskriver också att de använder sig själv som ett verktyg för att närma sig barnet, tre av våra respondenter uttrycker sig så här:

Man skapar sig en relation förstås, både till barnet och föräldern och barn är ju nyfikna, jag har nästan aldrig varit med om ett barn som inte är nyfiken på mig och som relaterar till mig och som blir, jag blir ju någon slags så här kul vuxen i förhållande till barnet. (IP3)

Jag tycker att vi ska, såhär ta alla barn i våra händer och känna på dem, även de minsta för att få en egen relation till barnen. (IP2)

Om vi märker att ett barn verkar föredra någon viss personal, då kanske just den får ta vissa av barnsamtalen. (IP1)

Intervjupersonerna berättar att en förtroendefull relation kan så småningom leda till att barnet vågar öppna upp sig och berätta om föräldrarna och om situationer som har hänt hemma. När denna information når socialsekreterarna har hen dock en skyldighet att föra fram informationen till föräldrarna och socialtjänsten. Det skapar en intressekonflikt där socialsekreterarens dubbla roll i spänningsfältet mellan stöd och kontroll blir tydlig.

Ja det kan man tänka att så här dem hamnar ju i förstås i en intressekonflikt, där blir ju, hur vi hanterar den informationen och hur vi kan förmedla, vi måste ju förmedla barnsamtalen till föräldrarna. (IP2)

När denna situation uppstår beskriver många av våra respondenter att de behöver bekräfta barnet och trygga dem i att det var bra att de vågade berätta. De beskriver att de i detta försöker arbeta både stödjande och motiverande för att få barnet att vilja berätta för föräldern själv.

Det var bra att du berättade om det är någon som har sagt att du inte ska berätta, så får du berätta i alla fall för det är aldrig fel att berätta om såna här saker, man kan ha goda hemligheter och man kan ha dåliga hemligheter, ja så pratar man och så försöker man att få barnets ok, att man får prata med föräldern om det. (IP3)

Men ändå, försöka göra det så bra som möjligt för barnet, att förbereda och, att man kan fråga barnet såhär, hur vill du berätta? Vill du att jag ska berätta eller vill du göra det, eller, att man hittar sätt att det ska kännas bra. För vi kan inte lova barnet att, det här kommer aldrig komma fram, det är vår hemlighet, det går ju inte. (IP4)

Samtliga av våra respondenter lyfter detta dilemma, de ska bygga upp en förtroendefull relation med barnet för att de ska våga öppna upp sig men sedan kanske de behöver bryta förtroendet, vilket kan påverka deras fortsatta relation under utredningsplaceringen.

Det är ju jätteknepig och inte svika barnets förtroende och samtidigt se till att barnet blir skyddat och att barnet får uppleva sig bli skyddat. Det där är det svåraste vi måste göra i vårt arbete tycker jag. (IP3)

Som det beskrivits behöver socialsekreterarna, å ena sidan skapa en tillitsfull relation med föräldern, å andra sidan med barnet. Respondenterna belyser dock att det är viktigt att titta på barnet och föräldern och hur de samspelar med varandra, de menar att det viktigaste arbetet görs med hela familjen om det ska ske en förändring. En av våra respondenter beskriver att barnets relation till sin förälder gynnar hela barnets livssituation. Föräldern påverkar barnet och barnet påverkar föräldern.

Men jag tycker ändå att det är bra att ha med föräldrarna i så stor utsträckning som möjligt. Och det brukar oftast trygga barnen i alla fall i början när vi inte lärt känna varandra och det kan, det blir lugnare för många föräldrar, att vi inte tar barnen och så går vi in i ett rum och så pratar vi med dem lite i hemlighet, utan att de faktiskt får vara med och höra. (IP4)

Respondenterna problematiserar dock föräldrarnas deltagande i samtalen med barnen och beskriver att det både kan vara en fördel och en nackdel att föräldern närvarar. Å ena sidan kan föräldrarnas närvaro ge barnet trygghet och göra att barnet vågar prata, å andra sidan kan det innebära att barnet inte vågar berätta vissa saker och blir stressad och inåtvänd. Samtliga respondenter lyfter att det är en utmaning

att balansera och förhålla sig till detta i deras relationer till föräldrarna och barnen och hur ett förändringsarbete ska ske på bästa sätt för familjens alla parter.

Kontext

Någonting som påverkar både föräldrar och barn är den kontext de befinner sig i. Utredningshemmet är en verksamhet dit familjerna kommer efter ett placeringsbeslut av socialtjänsten eller socialnämnden, och motivation och inställning till insatsen hos familjen varierar. En av respondenterna beskriver att trots att föräldrar kan vara positivt inställda till att få stöd och hjälp är det ingen förälder som frivilligt vill bo på ett utredningshem. För de familjer som placeras med stöd av LVU (SFS 1990:52) har det ofta föregåtts av att föräldrarna samtyckt, då alternativet varit att barnen annars placeras i jourhem. Familjerna befinner sig ofta i en stor kris vid inflytt och att då, som förälder, uppleva sig bli ifrågasatt och ständigt bedömd i sin omsorgsförmåga kan vara väldigt tufft. Alla våra respondenter är överens om att det är ett stort ingrepp i en familjs liv. Barnen och föräldrarna blir uppryckta från sitt sammanhang, sitt hem och tvingas bo på ett främmande ställe.

Det är ju ett allvarligt ingrepp som handlar om integritet, som handlar om etik och ja det är ju det svåraste, svåraste som finns för en förälder är att bli bedömd i sin föräldraförmåga helt enkelt. (IP3)

Det handlar också om rädslor, de är ju rädda föräldrarna som kommer hit, de är rädda att förlora sina barn. (IP7)

Våra intervjuade socialsekreterare lyfter ett flertal negativa konsekvenser som utredningshemmets kontext för med sig. Barnen befinner sig i en konstruerad miljö där de tvingas förhålla sig till nya människor, som kan vara svårt för en del barn. En av våra respondenter beskriver att hen sällan har varit med om att ett barn som inte vill åka hem. En del socialsekreterare upplever att barnen saknar sitt vanliga liv, de blir understimulerade och längtar efter sina kompisar, sina saker och sin skola/förskola. I och med att barnen blir understimulerade krävs det mer av föräldrarna för att kunna sysselsätta dem. Föräldrarna kan ha svårt att slappna av på utredningshemmet och detta kan påverka utredningens utfall negativt. En socialsekreterare beskriver följande:

En del frågar, kan jag ha egna kläder på mig, som att man byter till någon fångdräkt här när man kommer in här, ett fängelse, får folk komma hit på besök? Alltså det finns ju massa med förutfattade tankar, innan man ens kommer. (IP7)

I motsats till detta lyfter flera av respondenterna att det även kan föra med sig något gott att befinna sig på utredningshemmet. Trots att det är en annorlunda situation för barnen förmedlas berättelser om att de känner sig mer trygga i jämförelse med att vara hemma. Det är speciellt för barnen att vara omgivna av många vuxna dygnet runt som de kan söka sig till och som vill att de ska ha det bra.

De saknar det där vanliga livet, men samtidigt som många tycker att det är skönt att få vara på en trygg plats där det inte kan hända så mycket som våld och andra saker som annars skulle kunna vara dolt. Så det är lite både och. (IP5)

Många av våra respondenter beskriver att i den här extrema situation som familjen befinner sig i, är det respondenternas uppgift att bidra till att familjens placering blir så bra som möjligt. En av socialsekreterarna berättar om att hen försöker att visa att även de som jobbar här också är människor med brister, ingen är 100 procent. En annan beskriver hur hen alltid ser till att skapa tillfällen för barnen att märka att deras familj är respekterad och accepterad, oavsett omständigheter för placering. Familjerna är i en svår och speciell situation och det måste socialsekreteraren hela tiden ta hänsyn till. Det är viktigt att lyssna och bekräfta att institutionsmiljön kan vara en utmaning, att det är en stor förändring för dem att inte få vara hemma.

Det är därför det är viktigt att vi också jobbar och får dem att landa här och bli mer avslappnade. (IP7)
De behöver bli så trygga som det bara går i en situation som egentligen är jättekonstig. (IP3)

7. Analys

I detta avsnitt redogör vi för vår analys av resultaten och tar avstamp i vår teoretiska analysram och tidigare forskning. Analysen är uppdelad i tre delar, utifrån de tre tydligaste teman som vi menar genomsyrar vår studies resultat. Vi benämner dessa tre teman som; *Delaktighet på barnets villkor*, *Socialsekreterarens förutsättningar* och *Relationen är avgörande*.

I den första delen, *Delaktighet på barnets villkor*, utgår vi ifrån de teman i vårt resultat (*Det delaktiga barnet* och *Anpassade arbetssätt*) som har att göra med hur socialsekreterarna beskriver att de arbetar med och ser på barns delaktighet i utredningen på utredningshemmet. Vi satte samman dessa två teman från vårt resultat till ett, eftersom vi såg det som naturligt att väva ihop dem i analysarbetet. Detta då socialsekreterarnas resonemang kring innebörder av barns delaktighet ofta var tätt sammankopplade med hur deras faktiska arbetssätt anpassas till barnens behov och förutsättningar. Detta har vi analyserat utifrån Shiers fem nivåer av delaktighet för att på så sätt hitta fram till hur och i vilken grad Shiers olika nivåer av delaktighet uppnås i detta specifika sammanhang (Shier, 2001). Under den del av analysen som vi kallar för *Socialsekreterarens förutsättningar* knyter vi de faktorer som enligt vårt resultat påverkar socialsekreterarens arbete med barns delaktighet till tre av de fyra delarna av en socialarbetares handlingsutrymme som Svensson et al. (2008) skriver om, med grund i Michael Lipskys teori. Denna del utgår från det tema i resultatet som vi benämnt *Begränsningar och möjligheter i yrkesrollen*. Vi kopplar även ihop socialsekreterarnas förutsättningar, både individuella och organisatoriska, med engagemangsnivåerna i Shiers modell. På så sätt kan vi öka förståelsen kring våra respondenters utsagor i fråga om sitt handlingsutrymme i arbetet med barns delaktighet. Namnbytet av temat gjordes för att vi under analysprocessen ansåg det viktigt att tydliggöra att handlingsutrymme som begrepp handlar mycket om den enskilde socialsekreterarens förutsättningar, som hen upplever sig ha.

I den tredje delen av analysen utgår vi ifrån det tema i resultatet som vi kallat *Relationer, samspel och kontext*. I analysen kallar vi temat *Relationen är avgörande* eftersom mycket i vårt resultat talar för att relationsskapandet är mycket centralt för att möjliggöra barns delaktighet i utredningshemmets

kontext. I vår analys kopplar vi det till den fjärde beståndsdel i handlingsutrymmet enligt Svensson et al. (2008) med aspekter kring relationsskapande och makt, för ökad förståelse av det som kan uppstå i socialsekreterarnas interaktion med föräldrar och barn på utredningshemmet. Parallellt med våra valda teoretiska utgångspunkter har vi hittat vidare stöd i uppsatsens socialkonstruktivistiska ansats.

7.1 Socialkonstruktivistiskt perspektiv i analysen

Genom vår socialkonstruktivistiska ansats (se vidare avsnitt 4.1) kan vi i analysarbetet hitta ytterligare fördjupad förståelse för delar av vårt resultat. Wenneberg (2010) skriver om att samhällsvetenskapliga studier av fenomen utifrån en socialkonstruktivistisk grundsyn utgår ifrån att det forskaren får fram är resultatet av konstruktioner formade genom människans sociala processer. Synen på naturliga gränser utmanas och ses istället på som illusioner med bakomliggande mänskliga och sociala intressen. Ett konstruktivistiskt analysarbete har fokus på språkhantering och beskrivningar, vilket går i linje med vårt syfte (a.a.). I vår studie ligger fokus på att genom socialsekreterarnas berättelser försöka få tag i vilka innebörder de lägger i barns delaktighet knutna till sin profession och sin arbetsplats. Dessa innebörder torde enligt vår ansats i sin tur vara påverkade av ett flertal socialt konstruerade sammanhang, exempelvis det gällande vårt samhälles syn på barn och barndom som återfinns i vår utvalda tidigare forskning. Hur socialsekreterarna ”gör” barns delaktighet blir beroende av i hur stor utsträckning barn ses på som kompetenta aktörer med förmåga att formulera sin mening eller om de ses på som en marginaliserad grupp beroende av vuxnas skydd (van Biljleveld et al., 2015; Heimer et al., 2017; Larsson & Hultman, 2019; Vis et al., 2010).

Det kan även vara relevant att anlägga ett socialkonstruktivistiskt synsätt på det i vårt resultat som handlar om det viktiga relationsskapandet med föräldern. En allians som i mångt och mycket är det som avgör tillgången till barnet och möjligheterna till delaktighet för hela familjen, på respektive familjemedlems villkor. I samspelet mellan socialsekreteraren och föräldern med sin problematik, som oavsett natur utgör den främsta anledningen till att hen befinner sig i sin situation, avgörs om en fruktsam arbetsallians är möjlig att skapa. Enligt Svensson et al. (2008) blir denna relation avhängig de kategoriseringar och det maktförhållande som finns där från början, som i sin tur bottnar både i inifrån sammanhanget kommande faktorer och mer strukturella, utifrån kommande konstruktioner.

7.2 Delaktighet på barnets villkor

I vårt resultat beskriver en av våra intervjupersoner att barn som pratar mycket och visar att de vill ha mycket information får också socialsekreterarens och övrig personals uppmärksamhet i större utsträckning än de barn som inte uttrycker sig så tydligt. Detta kan kopplas till den första nivån i Shiers delaktighetsstege (2001) som benämns *Barn blir lyssnade till*, vilken innebär att när barnet tar eget initiativ att uttrycka sin åsikt ska den ansvariga vuxne lyssna på barnet, med omtanke och uppmärksamhet (a.a.). En annan intervjuperson berättade att barn även kan uttrycka sig genom att

exempelvis börja kasta saker från balkongen eller vara högljudd, i det läget är det viktigt att se barnet och försöka förstå och ”lyssna till” vad barnet vill säga med sitt agerande. På nivå ett gör den vuxne inga organiserade försök att ta reda på barnets åsikter (Shier, 2001). Det är dock inte så mycket i vårt resultat som handlar om passivt lyssnande, utan samtliga socialsekreterare beskriver hur de arbetar aktivt med att skapa forum för att barnet ska få hjälp att uttrycka sig. I och med detta blir nivå två, *Barn får stöd för att uttrycka sina åsikter och synpunkter* aktuell. På denna nivå ska den vuxne arbeta för att ge barnet det stöd som behövs för att göra dess delaktighet möjlig (Shier, 2001). Vårt resultat visar att respondenterna har en stor mängd barnanpassade sätt att arbeta på, allt från fasta och kravställda rutiner i varje fas under en utredning till väl valda samtalsmetoder utifrån det enskilda barnets behov. Respondenterna uttrycker att anpassningsgraden är hög och alla beskriver sig ha ett flexibelt arbetssätt för att närma sig och trygga relationen med ett barn som inte vill eller kan prata i en ordinär samtalsmiljö. Detta kan även kopplas till Larsson och Hultmans (2019) litteraturoversikt som visar på att socialsekreterarens tillvägagångssätt i sitt arbete med att göra barn delaktiga är av stor vikt. Barnet ska få en möjlighet att uttrycka sig i olika former och där är genomförandet och utformningen av barnsamtal av stor betydelse (a.a.). I nivå två ges det ingen garanti att barnets åsikter kommer att beaktas eller kommer att påverka organisationens beslutsfattande. Däremot utvecklas detta i nivå tre som benämns som, *Barns åsikter och synpunkter beaktas*. På denna nivå tas det hänsyn till barnets åsikter och de tillmäts betydelse i beslutsfattandet utifrån barnets ålder och mognad (Shier, 2001). I vårt resultat framgår det att samtliga socialsekreterare arbetar med att göra barnet delaktigt med jämna mellanrum under hela utredningsplaceringen fram till att beslut om efterföljande insats eller placering ska tas. Detta görs på en rad olika sätt, exempelvis genom att barnen får löpande information om anledningen till att de är på utredningshemmet, om vad som ska göras och hur, samt vad socialsekreterarna har sett och kommit fram till under utredningsplaceringen. Socialsekreterarna försöker också se till att barnet kan medverka på möten med socialtjänsten under utredningsplaceringen. På två av utredningshemmen får barnen även en barnanpassad genomförandeplan och samtliga utredningshem går igenom genomförandeplanen med barnet. Nivå tre kan även kopplas till den studie som Vis el al. (2010) genomfört som undersökte vilka faktorer och attityder som kan avgöra barns delaktighet i beslutsprocesser. Där beskrivs att det är viktigare för ett barn att få uttrycka sig, bli lyssnad på samt att få stöd än att själva beslutet blir som barnet önskat, detta lyfter även van Biljleveld et al. (2015) i deras studie. Samtliga respondenter lyfter också vikten av att vara transparent under hela utredningsplaceringen så att beslutet inte ska komma som en överraskning. Trots detta uttrycker en av våra intervjupersoner att det kan kännas problematiskt att först involvera ett barn i utredningen fram till att beslutet ska tas och sedan sitta med när barnet får ett besked som går emot barnets vilja. Kommer barnet ändå inte känna sig lyssnad på i slutändan? En annan intervjuperson lyfter också detta, att trots allt arbete med att göra barn delaktiga under utredningen finns det risk att många barn ändå har känslan av att beslutet tagits över deras huvuden.

Nivå fyra benämns i Shiers modell som; *Barn involveras i beslutsfattande processer*. På denna nivå är barnen direkt involverade i beslutsprocessen och de fattar beslut tillsammans med de vuxna och delar således makten med de vuxna. På denna nivå beskrivs det att barns delaktighet i beslutsprocessen leder till flera fördelar. Om ett barn involveras i ett beslut stärks barnets självförtroende och känslan av ägande och tillhörighet vilket i sin tur gör att kvaliteten på och effekten av insatsen ökar (Shier, 2001). Samtliga respondenter understryker vikten av att få in barnets perspektiv under hela utredningsprocessen på utredningshemmet, fram till dess att beslut om insatser fattas av socialtjänsten. Även om det faktiska beslutet inte tas av socialsekreterarna på utredningshemmet utgör deras rekommendationer ett viktigt underlag. I linje med Shier menar Åkerström Kördel och Brunnberg (2017) och Heimer et al. (2018) att när barnet involveras i beslutprocessen blir beslutet och insatsen mer begripliga för barnet och kvaliteten på åtgärderna högre. Heimer et al. (2018) lyfter att det är särskilt viktigt att barnet får en möjlighet att uttrycka sig och påverka hur familjens situation beskrivs, utformningen av insatsen blir då mer fruktbar för barnet. I likhet med detta beskriver våra respondenter vikten av att få in barnens perspektiv i utredningen för att sedan kunna grunda sina rekommendationer till socialtjänsten på en mer heltäckande bild av familjens problematik. I likhet med den fjärde nivån i Shiers delaktighetsstege handlar den femte och sista nivån, *Barn delar inflytande och ansvar över beslutsfattande*, också om barnets delaktighet under beslutsfattandet. På denna nivå krävs det att de vuxna visar ett engagemang och ger barnet en del av sin makt vid ett beslutsfattande (Shier, 2001). Som det beskrivits i nivå fyra fattar inte socialsekreterarna på utredningshemmet det slutgiltiga beslutet om vidare insatser eller placering. Utifrån resultatet kan vi dock se att samtliga socialsekreterare visar ett stort engagemang och att de arbetar aktivt med att ge barnen makt genom att kontinuerligt skapa forum där barnets åsikter förs fram och beaktas i likhet med de vuxnas. Dock lyfts det i nivå fem att barnet inte ska tvingas att ta ansvar som det själva inte vill ha eller som inte anses vara lämpliga för deras förståelse eller utvecklingsnivå (Shier, 2001). På denna nivå blir därför resonemang kring synen på barn aktuellt och om barnets delaktighet ska begränsas på grund av att det behöver skyddas. Enligt ett socialkonstruktivistiskt synsätt lever vi i en föränderlig värld där verkligheten inte ses som något för givet taget. I detta perspektiv utgår vi människor från konstruerade omständigheter som formats och formas av våra handlingar och vårt språk, vilket kan kopplas till samhällets olika beskrivningar av synen på ett barn. Synsätt på barn och vad barn är har utvecklats över tid, men påverkas av en mer traditionell bild av barnet som ett objekt som behöver skyddas, något som i sin tur har stor påverkan på i vilken grad barnet görs delaktigt (Wenneberg, 2010).

Tidigare forskning pekar på att det finns en syn på att barnet, på grund av dess unga ålder inte har tillräcklig förmåga att fatta rationella beslut. Om ett barn riskerar att utsättas för fara ses barnet som ett passivt offer (van Biljeveld et al., 2015; Heimer et al., 2017; Larsson & Hultman, 2019). I samband med detta lyfter Vis et al. (2010) den protektionistiska faktorn som utgår ifrån att när en vuxen avgör att ett barn behöver skyddas begränsas barnets delaktighet genom att det väljs bort vissa bitar av information, möten och diskussionsämnen för att skydda barnet från skrämmande eller på annat sätt

upprörande upplevelser (a.a.). Detta resonemang styrker även våra respondenter, det görs ständiga avvägningar i samband med barnens deltagande i möten eller i samtalsituationer och de upplever att de har ett ansvar att anpassa delaktigheten så att barnen inte ska bli tyngda av känslig information. De uttrycker att de vill göra barnet delaktigt, men samtidigt skydda dem och inte riskera att göra situationen värre för barnet.

7.3 Socialsekreterarens förutsättningar

Organisatoriska förutsättningar

Från våra resultat kan vi utläsa att socialsekreterarnas beskrivningar av sin respektive organisations medvetenhet kring vikten av barns delaktighet är hög och att en positiv utveckling har skett de senaste åren. Det finns en inarbetad struktur inom organisationen som både möjliggör och ställer krav på barnets medverkan i utredningen, exempelvis genom att alltid arbeta för barnets närvaro på möten med socialtjänsten eller den fasta del i den skriftliga utredningen som redovisar hur barnet gjorts delaktig i utredningen under utredningsplaceringen. Det finns en mängd bestämda inslag i arbetsstrukturen där barn på ett anpassat och barntillvänt sätt får ta del av information och komma till tals under hela utredningsprocessen på utredningshemmet. Även om det ser lite olika ut på de tre undersökta utredningshemmen kan vi med hjälp av Shiers delaktighetsmodell (2001) se att samtliga organisationer arbetar målinriktat för att barns delaktighet ska ligga på minst nivå tre under hela utredningen, den nivå där *Barns åsikter och synpunkter beaktas*. Den utredande socialsekreteraren har i enlighet med Shiers modell både *möjligheter* och *skyldigheter* i samband med det arbetet. De tre utredningshemmen ger intryck av att vara välfungerande organisationer där tid och arbetsbelastning ligger på en skälig nivå även vid hög beläggning. I motsats till vad resultatet från Vis et al. (2010) studie visade, så utgör tidsbrist och hög arbetsbelastning inga hinder för socialsekreterarna på utredningshemmen. Här råder lite av en idealsituation där de anställda professionellas och organisationens intresse av att lyckas hålla en hög nivå på arbetet med att göra barn delaktiga sammanfaller (a.a.)

Socialsekreteraren från socialtjänsten och socialsekreteraren på utredningshemmet kan enligt Svensson et al. (2008) i viss mån ses utgå från samma organisatoriska fält och i vårt resultat kan vi se samarbetet beskrivet som en fungerande samverkan mellan kollegor, i olika organisationer, men med samma syfte och slutmål. Med myndigheten i ryggen ska det gemensamma arbetet med familjen leda fram till en utredning där barnets bästa blir ordentligt uttrönt och där rekommendationer och insatser som följer blir väl anpassade till barnets behov. Även då socialtjänsten enligt flertalet respondenter inte fokuserar på bibehållen kontakt med enskilt barn eller på att barnet ska medverka på möten följer socialtjänsten oftast de rekommendationer kring detta som socialsekreterarna på utredningshemmen lämnar. Genom det kompenseras utredningshemmets agerande socialtjänstens låga prioritering och barnets delaktighet i ärendet som helhet ökar.

Professionella förutsättningar

I våra intervjuer beskriver socialsekreterarna sina arbetsplatser som verksamheter där det finns en stark gemensam övertygelse kring barns delaktighet och en organisation som backar upp. Till slut handlar det om den enskilda socialsekreterarens planering av sitt arbete. I Shiers modell skapas *öppningar* när ett personligt beslut fattas kring arbetssätt som främjar och prioriterar barns delaktighet, på alla nivåer (Shier, 2001). Resurser i form av tid finns och så även de juridiska förutsättningarna för barns delaktighet, vilket öppnar upp för ett stort handlingsutrymme (Svensson et al. 2008). Friheten att lägga upp det egna utredningsarbetet upplevs av socialsekreterarna som stor. En respondent sa ”kanske lite för stor”, vilket tillsammans med att flertalet respondenter uttrycker att ”det alltid går att göra mer” ger en bild av osäkerheten som kan upplevas, vilket kanske mer handlar om upplevelsen att försöka leva upp till högt satta ambitioner än att det görs för lite.

En annan del av de professionella förutsättningarna som utgör handlingsutrymmet är den kunskap och kompetens som behövs i yrkesrollen (Svensson et al. 2008). Vi uppfattar att den lägsta nivån på de professionellas arbete med barns delaktighet i utredningen under placeringen är hög och detsamma gäller kunskapen som respondenterna har inom samtalsmetoder och annat specifikt som är relevant och användbart i kontakten med barn. Kunskap som medarbetarna ser till att dela med varandra och uppdatera med jämna mellanrum. Vi uppfattar inte att resultatet tyder på att de upplever några direkta brister i deras kompetens när det gäller kommunikation med barn. Däremot uttrycker flertalet respondenter värdet av växande erfarenhet och ihållande träning för att inte tappa förmågan att kommunicera och skapa relation med barn, någon lyfter det högre än att fylla på med fler metoder. Detta går i linje med resultatet från studien av Vis et al. (2010), där respondenterna vill ha mer utbildning i att prata med barn med större fokus på praktiska övningar och träning, snarare än metodteori.

Personliga förutsättningar

Några respondenter har under intervjuerna öppnat sig och delat med sig av aspekter av mer personlig karaktär som knyter an till respondentens normer och värderingar, personlighet och moral (Svensson et al., 2008). Det är av stor vikt att en socialarbetare har god självkänedom och medvetenhet om de personliga värden som kan dyka upp och påverka det professionella agerandet. Dessa utsagor är personliga och enstaka i sin karaktär, vilket gör att de sticker ut i vårt resultat men vi anser ändå att de är av en såpass intressant karaktär att det är relevant att analysera hur de kan komma att påverka den enskilda socialarbetarens handlingsutrymme rörande barns delaktighet i utredningen.

En av respondenterna beskriver hur hens egen uppväxt haft stor påverkan på att hen automatiskt prioriterar barns delaktighet i sitt arbete, helt enkelt på grund av att hens eget inre barn driver på, och hen har den självklara värderingen att barn är kapabla och har rätt att veta och vara delaktiga så mycket som möjligt. I detta sammanhang ser vi Shiers *öppningar*, som ett mått på hur stort detta inre engagemang är och hur stark drivkraft det kan utgöra för varje enskild socialarbetare. Här kan

paralleller dras till van Biljeveld et al. (2015), som skriver om att socialarbetarens synsätt, normer och värderingar kring barn är avgörande för graden av delaktighet och de avvägningar som görs.

Socialarbetaren använder ideligen sig själv som verktyg och yrkesidentiteten fortsätter att formas under hela hens yrkesverksamma liv. Yrkesrollen utvecklas ständigt i varje ny organisation och socialarbetarens trivsel i sin roll och med sin anställning är beroende av om det finns en överensstämmelse mellan socialarbetarens personliga ideal, arbetsuppgifterna och det som organisationen förväntar sig av yrkesrollen (Svensson et al., 2008). Detta kan vara till hjälp för att förstå det en respondent uttrycker om den prestationsångest hen kan uppleva inför ett barnsamtal. I beskrivningen finns inslag som handlar om stora upplevda förväntningar på att viktig information ska komma ur samtalet, främst från kollegor men också från socialtjänsten, som kan vara tufft att leva upp till på ett personligt plan och kan skapa osäkerhet inför samtalet. Larsson och Hultman (2019) lyfter en annan anledning till att det kan upplevas svårt att hålla barnsamtal. I deras litteraturöversikt framkom det att socialsekreterarna kunde uppleva att öppna samtal med barnen var skrämmande, då de var rädda att förlora kontrollen över samtalet. Några respondenter kan också uppleva det som utmanande när ett barn är väldigt utåtagerande i ett samtal. Det skapar känslor som kan vara svåra att hantera, vilket också skulle kunna bero på en rädsla att tappa kommunikationen med barnet. Detta kan i viss mån förklara att några av våra respondenter talar om att de föredrar att ha samtal med föräldrarna och hänvisar till att då handlar det om att kommunicera från vuxen till vuxen.

7.4 Relationen är avgörande

Utifrån vårt resultat kan vi utröna att relationsskapandet är den viktigaste förutsättningen för barns delaktighet men utgör samtidigt på många sätt det största hindret. Socialsekreterarnas relationsarbete till barnen och föräldrarna är avgörande för hur utredningsplaceringen blir för familjen. Samtliga respondenter lyfter att relationskapandet med barnen är av stor vikt för att de ska kunna bygga upp ett förtroende och en tillit som gör att barnen vågar öppna upp sig. Samtidigt är det en förutsättning att socialsekreterarna bygger upp en förtroendefull relation till föräldrarna för att trygga dem under utredningsplaceringen. Resultatet visar ett genomgående dilemma där föräldrarna påverkar i vilken mån socialsekreteraren kan få tillgång till barnet i utredningsarbetet. Socialsekreterarna behöver skapa en relation till barnet i arbetet med barnets delaktighet i olika former, vilket ibland kan gå emot föräldrarnas vilja. Detta resonemang kan kopplas till Svensson et al. (2008) där det beskrivs att en del av handlingsutrymmet är beroende av det samspel som sker mellan socialsekreteraren, barnet och föräldrarna samt i vilken grad det finns möjlighet att bygga upp tillitsfulla relationer (a.a.). Studier vi har tagit del av beskriver socialtjänstens dilemma där socialsekreteraren har ett ansvar att ge barnet skydd och stöd men parallellt med detta måste de även förhålla sig till vårdnadshavarnas rättigheter. Denna problematik beskriver Heimer et al. (2017) och Larsson och Hultman (2019) som ett trepartsförhållande, mellan barnet, vårdnadshavaren och socialsekreteraren. Detta dilemma kan leda till att vårdnadshavarens rättigheter i sin tur begränsar barnets delaktighet. Barnets åsikter och

önskemål under en utredningsprocess på socialtjänsten riskerar att vara en produkt av föräldrarnas påverkan, när det sker en intressekonflikt mellan barnets och föräldrarnas åsikter tenderar vuxnas rätt gå före barnets (a.a.). Detta gör även de socialsekreterare som arbetar på utredningshemmen som valt att studera gällande. Respondenterna beskriver att det finns ett spänningsfält mellan föräldrar och barns respektive rättigheter till delaktighet. Samtliga respondenter belyser att det är av stor vikt att socialarbetaren på utredningshemmen får prata enskilt med barnet för att göra dem delaktiga i form av att få sin röst hörd och bli lyssnad till. Genom att också göra föräldrarna delaktiga leder det ofta till att de vågar släppa ifrån sig sina barn och därmed ge barnen en möjlighet att bli delaktiga.

Intervjupersonerna beskriver också att det är viktigt att arbeta med hela familjen för att se hur föräldrarna och barnen samspelar med varandra. Att stärka relationen dem emellan är ett viktigt arbete för att det ska kunna ske en positiv förändring i familjen. En av våra respondenter beskriver att barnets relation till sin förälder gynnar hela barnets livssituation.

Alla våra intervjupersoner beskriver att placeringen på ett utredningshem är ett stort ingrepp i en familjs liv då samtliga familjer befinner sig i en svår livssituation. Att som förälder bli bedömd i sin föräldraförmåga dygnet runt kan leda till en extra utsatthet. Föräldrarna behöver träda fram i sitt föräldraskap under den ständiga utredningen som sker på utredningshemmet (Sallnäs, 1995). Under placeringstiden på ett utredningshem blir föräldrarna starkt ifrågasatta hur de utövar sitt föräldraskap och det finns ideligen en rädsla för vad utredningen ska mynna ut i (a.a.). I vårt resultat visas det att den ständigt pågående bedömning som såväl barn som föräldrar är medvetna om, påverkar förutsättningarna för barns delaktighet å ena sidan, och socialsekreterarens möjligheter att göra barn delaktiga, å andra sidan.

Ett annat dilemma som uppstår i den tillsynes speciella kontext som familjen och socialsekreterarna befinner sig i är spänningsfältet mellan stöd och kontroll, som blir extra sårbar i relationen mellan socialarbetaren och barnet. Respondenterna beskriver att de ska bygga upp en förtroendefull relation till barnet för att barnet ska vågar öppna upp sig, samtidigt har de en skyldighet att föra fram informationen till föräldrarna och socialtjänsten. I och med detta riskerar de att bryta förtroendet till barnet och detta påverkar i sin tur deras fortsatta relation under utredningsplaceringen. Dilemmat ligger i att socialsekreterarna har både en stödfunktion men samtidigt ska företräda en myndighetsperson som har skyldigheter i sitt utredningsuppdrag. Socialarbetarna berättar att det är en maktobalans som ständigt är närvarande och blir extra påtaglig på ett utredningshem där socialsekreterarna och familjerna befinner sig under ett och samma tak under flera veckor. Detta är i likhet med Svensson et al. (2008) som menar att makten är ständigt närvarande och blir tydlig i relationen mellan klient och socialarbetare. Socialarbetaren har ett överläge genom att företräda en organisation och en profession samt förfoga över organisationens resurser. Utifrån detta har socialarbetaren makt att göra ingripanden som kan missgynna klienten. Denna makt kan samtidigt ges en positiv laddning, i det att socialarbetaren också har makten att ge klienten möjligheter. Synen på

den positiva aspekten av makt har också en av våra respondenter som menar att socialsekreterarna finns till för familjerna och har befogenhet att ge dem möjligheter att ordna upp sin livssituation.

Familjerna på utredningshemmen har en mångbottnad problematik och det finns flera bidragande faktorer till att de är placerade där, de befinner sig i ett utsatt läge gentemot socialsekreteraren. Här blir teori rörande social kategorisering aktuell. Svensson et al. (2008) beskriver att socialarbetaren tillhör en kategori som har tolkningsföreträde och makt över klienten medan klienten tillhör en kategori som representerar underläge, svaghet och behov av resurser. Föräldrarna på utredningshemmet är ohjälpligt utsatta redan från start med sin problematik och sina svårigheter. I samband med utredningsplaceringen är de dessutom starkt ifrågasatta i sitt föräldraskap vilket försvagar deras position ytterligare och ställer stora krav på socialsekreterarens relationsskapande arbete. Författarna beskriver att en av socialarbetarens svåra uppgifter är att försöka överbrygga det inbyggda ojämlika maktförhållandet mellan sig själv och den i behov av hjälp så mycket som möjligt. För att på något sätt jämna ut maktobalansen lyfter en av våra respondenter att hen försöker att visa att även de som jobbar här är också människor med brister. En annan respondent talar om att det viktigaste för att relationen ska fungera är att i bemötandet förmedla respekt för varje familj och för varje individ, oavsett av vilken anledning de befinner sig på utredningshemmet. Utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv kan vi hitta förståelse för att de kategoriseringar vi gör har uppstått, men Sahlin (2013) skriver om att perspektivet även handlar om att problematisera det självklara. Såsom denna socialarbetare gör när hen ser på i förväg ofrånkomliga förhållanden som förändringsbara.

I sitt relationsskapande arbetar socialsekreterarna på utredningshemmen också med att vara så transparenta som möjligt under hela utredningsplaceringen, de informerar barnen och föräldrarna löpande om vad som händer och vad som kommer att hända. De har inga hemligheter som de inte berättar, utan är öppna med allt som sker, detta gäller även barnen utifrån ålder och mognad. En av respondenterna beskriver att hen ser familjen som aktörer. Socialsekreterarna ska inte tycka saker och förmedla dem utan det är snarare familjerna som sitter på svaren och lösningarna, socialsekreterarna är mer där för att ”putta på”. Hen beskriver att detta ökar delaktigheten för både barn och föräldrar.

8. Slutsatser och diskussion

Med utgångspunkt i våra frågeställningar och resultaten av de intervjuer som vi har genomfört i vår studie kan vi se att barns delaktighet genomgående är väldigt central för våra respondenter. Vår första frågeställning lyder *Hur resonerar socialsekreterare som arbetar på utredningshem kring barns delaktighet?* Utifrån den kan vi dra slutsatser via de intervjuade socialsekreterarna beskrivningar av hur de ser till att barn blir sedda, att vikt läggs vid att de får kontinuerlig information, att de ska få återkommande möjligheter att förmedla sin syn på saker och att det är något som i sin tur är viktigt för oss vuxna att lyssna på. Det som sammantaget förmedlas av respondenterna är att de ser på delaktighet som något som alla barn, oavsett ålder, mognad eller grad av svårigheter, har rätt till och att de strävar

efter ett förhållningssätt sätt där de placerade barnen ses som kompetenta aktörer. När de minsta barnen blir äldre och tar del av det som dokumenterats under tiden på utredningshemmet och den utredning som skrivits ska de uppleva sig synliggjorda och att deras röster hörs.

Många barn beskrivs av socialsekreterarna som aktiva, kapabla och experter på sin egen situation och det deras föräldrar kämpar med medan andra barn som varit inskrivna på utredningshemmen beskrivs som tysta och tillbakadragna eller fulla av ovilja. Oavsett vilket, ger våra respondenter en bild av att de försöker ge alla barn upprepade chanser under utredningstiden att kunna medverka i sin egen process bland annat genom att kontinuerligt bli erbjudna att delta på de viktiga möten där deras närmsta framtid ska formas. Barnens egna upplevelser av delaktigheten framkommer inte i vår studie på andra sätt än genom respondenternas beskrivningar. Tidigare forskning (van Biljleveld et al., 2015) har dock visat att en hög grad av delaktighet i beslutsprocesser haft en positiv effekt på barnens fortsatta utveckling och bidragit till en mer positiv inställning till professionellas stödfunktion framöver. På många sätt blir socialsekreteraren på utredningshemmet en länk mellan barnet och socialsekreteraren på socialtjänsten som handlägger ärendet. Baserat på forskning kan vi dra slutsatsen att socialtjänsten skulle kunna inspireras av utredningshemmens arbete med barns delaktighet i utredningar, exempelvis när det gäller att se barnets delaktighet som en process som löper under hela utredningstiden (Heimer et al., 2017).

Ett centralt resonemang kring barns delaktighet som är genomgående i vårt resultat är de avvägningar som ofta görs för att barnet ska skyddas från att få veta något skrämmande eller betungande i föräldrarnas bakgrund eller andra omständigheter kring familjens situation på möten eller i samtal. Forskning visar att det kommer an på den enskilda socialarbetarens syn på barn om delaktigheten begränsas i det läget (van Biljleveld et al., 2015; Vis et al., 2010). Vis et al. (2010) poängterar att om svåra saker förmedlas på ett tryggt och barntillvänt sätt kan delaktighetens fördelar ändå väga över det som många anser barn måste skyddas från att uppleva eller höra. Återkommande berättar socialsekreterarna vi intervjuat om sina ambitioner att trygga barnen genom att stärka relationen mellan föräldrar och barn i gemensamma samtal och genom ett förhållningssätt där barnen får stöd i att berätta saker för sina föräldrar, och föräldrar får stöd i hur de ska prata med sina barn om situationen de är i. En del respondenter pratar om ”bra och dåliga hemligheter” och andra om att idealet är att det inte ska finnas några hemligheter alls.

De intervjuade socialsekreterarna ger barnen förutsättningarna för delaktighet från första dagen av en utredningsplacering till sista, även om denna delaktighet beskrivs som komplex och svår. Som svar på vår andra frågeställning *På vilka sätt beskriver socialsekreterarna sitt arbete med barns delaktighet i utredningen som utförs under utredningsplaceringen?* kan vi konstatera att de beskriver sig ha både tiden och kunskapen för att kunna hitta anpassade metoder och arbetssätt för att nå fram till barnet. Socialsekreterarna vi intervjuat har beskrivit sin förmåga till flexibilitet och anpassning för att i sitt sätt att arbeta med barns delaktighet möta barnets behov och förmågor, så att barnet kan tryggas och förutsättningarna för delaktigheten ska bli så bra som möjligt, trots den utsatta situation som familjen

befinner sig i på utredningshemmet. Som en del i detta kan vi väva in vår tredje frågeställning: *Hur beskriver socialsekreterarna sitt handlingsutrymme i arbetet med barns delaktighet i utredningen som utförs under utredningsplaceringen?*, som har till syfte att undersöka hur socialsekreteraren beskriver sitt professionella handlingsutrymme utifrån både organisatoriska och individuella påverkansfaktorer. Vi kan i resultatet se att socialsekreterarna beskriver att deras barntillvända arbetssätt i form av gemensamma fasta rutiner och anpassade metoder ständigt utvecklas och fylls på med uttalat stöd från ledning och organisation, genom utbildningssatsningar och andra verksamhetsutvecklande forum. Det gemensamma ansvaret beskrivs som stort och den kollektiva kunskapsbanken som gedigen. Vis et al. (2010) skriver om att deras respondenters behov av kompetensutveckling till stor del handlade om återkommande möjligheter till praktisk träning. Detta är även tydligt i vår studie, erfarenhet skattas högt av våra respondenter och förmågan att nå fram till ett barn benämns som något som måste hållas igång för att inte tappas och för att minimera risken att en känsla av osäkerhet eller prestationsångest föregår barnsamtalen.

En annan del i handlingsutrymmet påverkas av samspelet mellan socialsekreteraren och familjen. Enligt vår studie är den mest avgörande faktorn för en hög grad av delaktighet hos det inskrivna barnet att lyckas skapa fungerande relationer med både föräldrar och barn. Utifrån vårt resultat bedömer vi att utredningshemmets socialsekreterare lägger stort fokus på arbetet med att forma bra samarbetsallianser. Det finns gott om tid under utredningen och det hålls fokus på så stor transparens som möjligt gällande det som framkommer. Socialsekreteraren är noga med att vara tydlig med sina dubbla roller som är både stödjande och ständigt utredande samtidigt. Dock är det trepartsförhållande som bildas av utredande socialsekreterare, förälder och barn under extra hård press i vår studies kontext. Tiden på utredningshemmet är avgörandets tid på många sätt och föräldern lever i ständig rädsla att förlora sitt barn. I detta kaos kan föräldrarnas sista sätt att kontrollera situationen vara att förvägra barnets deltagande i enskilda samtal, vilket många berättat om i våra intervjuer. Vägen fram till barnet går oftast genom föräldern och det krävs ett systematiskt arbete för att nå fram till föräldrarnas förändringsförmåga. Som en respondent så målande uttryckte sig: ”Att man måste hitta barnen under allt det här som är snurrigt ovanför” som på ett bra sätt sammanfattar vad arbetet med barns delaktighet i utredningen som utförs under utredningsplaceringen handlar om.

8.2 Implikationer för socialt arbete

Studiens resultat kan vara användbara för alla relevanta yrkesgrupper inom socialt arbete med barn och unga. Utredningshemmens sätt att tänka inför utformningen av barnanpassade arbetssätt som främjar barns delaktighet är relativt lätta att ta efter och anamma genom att i enlighet med våra respondenter vara flexibel och möta barnet där barnet befinner sig och utgå från dess behov i stunden. Ett uttryck som framkom under en av våra intervjuer var ”att barnet ska få lov att vara huvudperson i sin egen utredning” vilket visar på synen på barn som kapabla klienter, ett synsätt som är av stor vikt för utredningens och efterföljande insatsers kvalitet samt för barnets fortsatta utveckling. Det torde

ligga i alla socialarbetarens intresse, kanske främst de som jobbar på socialtjänstens enheter för barn och unga, att bidra till det och söka fler vägar för att tillgodose barnets rättigheter i enlighet med den numer lagstadgade barnkonventionen. Vi kan bara hoppas att självklarheten hos våra respondenter att prioritera barns delaktighet kan smitta av sig till fler.

De medarbetare på våra undersökta utredningshem, eller övriga utredningshem i Sverige, som tar del av vårt resultat kan förhoppningsvis inspireras av hur kollegorna beskriver sitt arbete med barns delaktighet under utredningsplaceringen.

8.2 Förslag till vidare forskning

Utifrån den genomgång vi har gjort av tidigare forskning har vi haft svårt att hitta forskning som berör just socialarbetarnas arbete med barns delaktighet på utredningshem, där barn placeras tillsammans med sina föräldrar på ett dygnet runt-boende. Denna kontext bedömer vi verkar vara relativt ostuderad och vi har, utifrån våra sökningar, haft svårt att få fram forskning kring denna eller liknande typ av institutionsvård av familjer. Utifrån den bristande forskningen anser vi att det känns viktigt med fler studier framöver. Socialsekreterarnas bedömningar efter en utredningsplacering kan vara livsavgörande för ett barn och känslan av delaktighet och kontroll över sin situation kan vara en uppbyggande faktor i barnets utveckling även om dess livssituation är väldigt utsatt.

Efter vår analys av resultatet har vi uppmärksammat att det hade varit intressant och värdefullt att föra fram barns egna röster i vår studie, genom att prata med dem själva. I vår studie blir det de vuxnas syn på barnens delaktighet i stället för att få höra barnens egna upplevelser av de vuxnas arbete med deras delaktighet, studier som fokuserar på barns egna röster vore därför värdefulla.

Referenslista

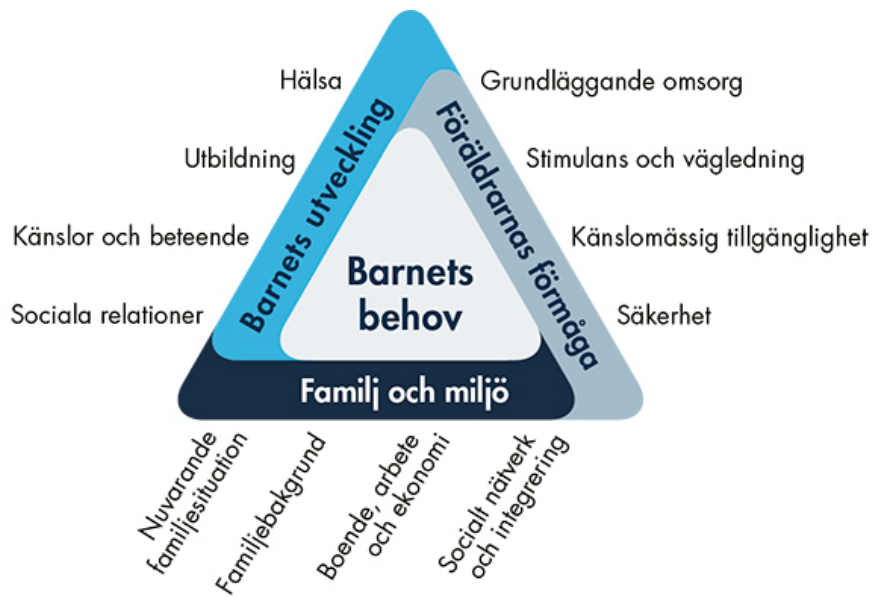
- Backman, J. (2016). *Rapporter och uppsatser* (3., [rev.] uppl). Lund: Studentlitteratur.
- Barnombudsmannen. (2020). *Dom tror att dom vet bättre: Barnet som rättighetsbärare*. Stockholm: Barnombudsmannen. Från <https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument-for-nedladdning/arsrapport-2020.pdf>
- van Bijleveld, G. G., Dedding, C. W. M., & Bunders-Aelen, J. F. G. (2013). Children's and young people's participation within child welfare and child protection services: a state-of-the-art review. *Child and Family Social Work* 2015, 20, pp 129–138. doi:10.1111/cfs.12082
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (Upplaga 3). Stockholm: Liber.
- Eriksson-Zetterquist, U., & Ahrne, G. (2015) Att få kunskap om samhället genom att fråga: Intervjuer. I Ahrne, G., Ahrne, G. & Svensson, P. *Handbok i kvalitativa metoder*. (2., [utök. och aktualiserade] uppl.) (s. 34-53) Stockholm: Liber.
- Forsberg, C., & Wengström, Y. (2016). *Att göra systematiska litteraturstudier: värdering, analys och presentation av omvårdnadsforskning* (4. utg). Stockholm: Natur & Kultur.
- Heimer, M., Näsman, E. & Palme, J. (2017). *Rättighetsbärare eller problembärare?: barns rätt att komma till tals och socialtjänstens insatser*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna barnhuset.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (Tredje [reviderade] upplagan). Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, M., & Hultman, E (2019) Barns rätt till delaktighet vid beslutsprocesser inom den sociala barnvården. Vad betyder barnkonventionen och den rättsliga utformningen för tillämpningen i praktiken? *Barn. Forskning om barn og barndom i Norden. Årg 37* (nr 3-4) s. 85-101. doi.org/10.5324/barn.v37i3-4.3381
- Leviner, P. (2011). *Rättsliga dilemman i socialtjänstens barnskyddsarbete*. Stockholm: Jure
- Linderot, S. (2018). Utredningspraktik vid placering av barn utanför hemmet. I Ponnert, L. (red.). *Utredningsarbete i den sociala barnvården*. (2 uppl) (s. 61-86) Malmö: Gleerups
- Patel, R., & Davidson, B. (2019). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. (Femte upplagan). Lund: Studentlitteratur.

- Ponnert, L. (2018). Utredningsarbete i barnavården - centrala utgångspunkter. I Ponnert, L. (red) *Utredningsarbete i den sociala barnavården*. (2 uppl) (s.13-32). Malmö: Gleerups.
- Prop. 2017/18:186. *Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter*. Från https://www.regeringen.se/4952fa/contentassets/ccacfb483374099bdb045f96f7ca0bb/inkorporering-av-fns-konvention-om-barnets-rattigheter-2017_18_186.pdf
- Sahlin, I. (red.) (2013). Sociala problem som verklighetskonstruktioner. I Meeuwisse, A. & Swärd, H. *Perspektiv på sociala problem*. (2., omarb. utg.) (s. 129-147) Stockholm: Natur & kultur.
- Sallnäs, M. (1995). Att utreda föräldraskap - om modern institutionsvård för barn. *Socialvetenskaplig tidskrift* (nr 4) s. 334-349. Från <https://journals.lub.lu.se/svt/article/view/15336/13839>
- Schiratzki, J. (2019). *Barnrättens grunder*. (7 uppl). Lund: Studentlitteratur.
- SFS 2018:1197. Lag om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter. Hämtad 15 maj 2020, från Riksdagen, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-20181197-om-forenta-nationernas-konvention_sfs-2018-1197
- SFS 2001:453. Socialtjänstlag. Hämtad 15 maj 2020, från Riksdagen, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/socialtjanstlag-2001453_sfs-2001-453
- SFS 1990:52. Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga. Hämtat den 15 maj 2020, från Riksdagen, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-199052-med-sarskilda-bestammelser-om-var_d_sfs-1990-52
- Shier, H. (2001). Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations. *Children & Society*, 15/2001, 107-117.
- Socialstyrelsen. (2018). *Grundbok i BBIC: barns behov i centrum*. (Andra upplagan). [Stockholm]: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen. (2009). *Hem för vård eller boende för barn, unga och familjer, rapport från en nationell tillsyn 2007–2008*. Stockholm: Socialstyrelsen. Från https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2009-126-17_200912617.pdf
- Sohlberg, P. & Sohlberg, B. (2019). *Kunskapens former: vetenskapsteori, forskningsmetod och forskningsetik*. (Fjärde upplagan). Stockholm: Liber.

- SOU 2016:19. *Barnkonventionen blir svensk lag*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer. Från <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2016/03/sou-201619/>
- Sundell, K., Egelund, T., Andrée Löfholm, C. & Kaunitz, C. (2007). *Barnavårdsutredningar: en kunskapsöversikt*. Stockholm: Gothia.
- Sunesson, S. (2016). Socialt arbete som internationellt forskningsområde. I Meeuwisse, A., Swärd, H., Sunesson, S. & Knutagård, M. (red.) *Socialt arbete: en grundbok*. (3. uppl.) (s. 146-159) Stockholm: Natur & Kultur.
- Svensson, K., Johnsson, E. & Laanemets, L. (2008). *Handlingsutrymme: utmaningar i socialt arbete*. (1. utg.) Stockholm: Natur & kultur.
- Vetenskapsrådet. (2019). *Forskningsetiska principer: Inom humanistisk- och samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet: Elanders Gotab.
- Vis, S. A., Holtan, A. och Thomas, N. (2010). Obstacles for child participation in care and protection cases – why Norwegian social workers find it difficult. *Child Abuse Review Vol. 21*, s. 7–23. doi: 10.1002/car.1155
- Wenneberg, S.B. (2010). *Socialkonstruktivism: positioner, problem och perspektiv*. (2. uppl.) Malmö: Liber.
- Åkerström Kördel, J. & Brunnberg, E. (2017). *Delaktighet - som rättighet, fenomen och vardagspraktik i hälso- och välfärdsarbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Öberg, P. (2015). Att få kunskap om samhället genom att fråga: Livshistorieintervjuer. I Ahrne, G., Ahrne, G. & Svensson, P. *Handbok i kvalitativa metoder*. (2., [utök. och aktualiserade] uppl.) (s. 55-66) Stockholm: Liber.

Bilaga 1

BBIC – Triangeln

Socialstyrelsen (2018)

Bilaga 2

Informationsbrev

Information om vår studie

Intervjun är ett viktigt och värdefullt kunskapsunderlag till vår uppsats. Syftet med vår studie är att undersöka hur socialsekreterare som arbetar på utredningshem beskriver sina upplevelser av sitt arbete med barns delaktighet i utredningen som utförs under utredningsplaceringen.

Information om intervjun

- Intervjun är frivillig och du kan när som helst avbryta intervjun utan att ange något specifikt skäl. Du kan även välja att inte svara på frågor som ställs.
- I materialet och den färdiga uppsatsen kommer vi beakta största konfidentialitet genom att anonymisera dig som intervjuperson, din arbetsplats och staden/stadsdelen där din arbetsplats är belägen. Dina personuppgifter kommer att förvaras på ett säkert sätt så att obehörig inte kan komma åt dem.
- Intervjun kommer att spelas in och det inspelade materialet kommer att transkriberas. Den transkriberade intervjun kommer endast användas för vår studie och förvaras så att inte obehöriga kan komma åt den. När uppsatsen är godkänd kommer materialet att raderas.
- Du kommer att få möjlighet att ta del av den färdigställda uppsatsen.
- Intervjumaterialet kommer att användas av oss studenter som skriver uppsatsen. Den färdigställda uppsatsen kommer granskas av övriga studenter i vår årskurs, handledare och examinatorer på Ersta Sköndal Bräcke högskola. Uppsatsen kommer att publiceras på ESBH:s Divaportal.

Bilaga 3

Intervjuguide

Synsätt

1. Hur definierar du begreppet barns delaktighet i ditt arbete? Vad innebär barns delaktighet för dig?
2. Varför är det viktigt att göra barn delaktiga i ditt arbete?
3. Vilka behov anser du att barn har under en utredning?
Hur gör du för att uppfylla/bemöta dessa?
4. Hur utvärderas barnens egna upplevelser gällande deras delaktighet under en utredning hos er?
5. Upplever du att det finns tillfällen då barns delaktighet ska begränsas? Om ja, kan du ge exempel?
Om nej, varför?

Arbetsätt

1. Vilka är dina arbetsuppgifter under en omsorgsutredning?
2. Hur arbetar du med att göra barn delaktiga under de olika stadierna av en omsorgsutredning?
3. Hur anpassar du ditt arbetsätt utifrån barnets ålder och mognad?
4. Finns det några ytterligare rutiner och metoder på din arbetsplats, än de du använder, som möjliggör barns delaktighet i utredningsprocessen, i så fall vilka?
5. Har ni utarbetat tydliga "minimikrav" på er arbetsplats kring i vilken grad barn ska göras delaktiga under en utredning?
6. Har ni fått någon fortbildning på din arbetsplats gällande rutiner och metoder för barns delaktighet?
Om ja, vilka?
7. Anser du att det finns något du i nuläget saknar i din kompetens kring att göra barn delaktiga?
8. Upplever du några svårigheter kring att hålla barnsamtal under en utredning? Om ja, ge exempel.
Följdfråga:
- Finns det saker man inte bör ta upp eller fråga om i samtal med barn? Om ja, kan du ge exempel?
9. Upplever du att sättet att göra barn delaktiga har förändrats över den tiden som du har arbetat här? Om ja, på vilket sätt?

Påverkansfaktorer

1. Upplever du frihet i ditt arbete? Om ja, kan du ge exempel? Om nej, varför?
2. Hur ser din arbetsbelastning generellt ut?
3. Upplever du att det finns några svårigheter med att göra barn delaktiga under en utredning?

Om ja, ge exempel.

Följdfrågor:

- Vilka professionsetiska frågor blir aktuella i ditt arbete med att göra barn delaktiga?
  - Vad för slags svårigheter med att göra barn delaktiga under en utredning anser du har med den kontext familjen befinner sig i att göra?
4. Hur upplever du samverkan med socialtjänsten eller andra instanser gällande barns delaktighet i utredningsarbetet?
  5. Upplever du att du generellt har möjlighet att involvera barn i utredningsarbetet i den utsträckning du vill?

Avslutande frågor

1. Är det någonting mer som du tänker på som kan vara relevant för oss att veta och ta del av till uppsatsen?
2. Finns det möjlighet för oss att återkomma till dig vid eventuella frågor?
3. Om det är någon information eller fundering som du kommer på i efterhand så får du gärna höra av dig till oss.

Bilaga 4

Tematisering

1. Anpassade arbetsätt

Barnanpassad kommunikation - information/möte/samtal

Metoder och rutiner för barns ökade delaktighet

2. Det delaktiga barnet

Barns aktörskap/strategier (kunniga-utagerande-lojala)

Delaktighet vs skydd

Synsätt/definitioner av barn delaktighet

Barnets behov och rättigheter

Effekter/vikten av delaktighet (för barnet)

3. Begränsningar och möjligheter i yrkesrollen (Handlingsutrymme)

Organisationens förutsättningar/traditioner

Samverkan med socialtjänsten

Profession/Kompetens (Både teori och praktik)

Stöd vs kontroll (myndighetsutövandet vs behandling/stöd)

Personliga förutsättningar/behov

4. Relationer, samspel och kontext

Relationsskapande med föräldrarna

Relationsskapande med barnen

Hålla ihop familjen/föräldrars och barns delaktighet/jobba tillsammans

Föräldrarnas problematik/behov/påverkan på barnen/tillgången till barnen

Institutionens påverkan